

פסקים והלכות

מאת הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א במח"ס שערי יוסף

פסקי הלכות ערב פסח שחל בשבת (פסח ח"א)

[עם שימת ההבדלים, לבני ספרד, ולבני אשכנז, נתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות פסח מהדורת תשפ"ה]

זמן הפטרת שבת הגדול

אע"פ שמקדימים דרשת השבת הגדול לפרשת "ויקרא" וכן"ל, מ"מ הפטרת "וערבה" מפטירים בפרשת "צו". (סידור יעב"ץ דף רכד, והחיד"א בספר צוארי שלל על ההפטרות, ועוד).

אמירת ויהי נועם במוצאי שבת ויקרא

במוצאי שבת פרשת ויקרא, אומרים ויהי נועם ואתה קודש כמו בכל מוצאי שבת, כיון שאין את דיני איסור עשיית מלאכה בערב פסח, בשנה זו, [ודינו ככל איסור עשיית מלאכה בערב שבת, וכמו שיתבאר להלן] כמו כל ערב פסח שאסור בעשיית מלאכה. (קובץ מבית לוי ער"פ שח"ב בשם הגר"ש וואזנר).

זמן אמירת ההגדה בשבת הגדול

יש מבני אשכנז שנהגו לומר את ההגדה בשבת הגדול (רמ"א סי' תל), ואף בשנה זו אומרים אותה בשבת ערב פסח [פרשת צו] ולא בשבת [פרשת ויקרא], (שו"ע הרב שם סק"ב) [כיון שהרבה מהטעמים, כגון להסדיר את ההגדה, ושתהיה שגורה בפיו בשבת הקרובה לפסח, ולכן ראוי שיהיה סמוך כמה שיותר לשבת].

דיני תענית בכורות [בער"פ שחל בשבת]

נהגו שהבכורות מתענים בערב פסח, בין בכור מאב, בין בכור מאם, זכר לנס שניצולו ממכת בכורות. (מסכת סופרים פכ"א ה"ג שו"ע סי' תע ס"א) ובזמנינו נהגו להקל לעשות סיום מסכת, ולהפטר מהצום. [וכן אם משתתף בסעודת ברית מילה אף שלא בזמנה או פדיון הבן, אינו צריך לצום]. ואף בשנה זו [שאינן את הקולא שנהגו שלא לצום כדי שלא יכנס לליל הסדר כשהוא מעונה] נהגו להקל כן. (לוח אר"י, וכן הסכמת הפוסקים, וכ"כ הגרש"א שטרן שליט"א ועוד).

זמן התענית בשנה זו

ובשנה זו שחל ערב פסח בשבת, נהגו להתענות ביום חמישי. [וכמו שיתבאר להלן, ולא נהגו לצום ביום שישי - לבני אשכנז: כיון שאינו זמנו טוב יותר לדחות ליום חמישי (משנ"ב שם סק"ו) ולבני ספרד: חיוב הצום ביום ה' ולא ביום ו', כדי שלא יכנס לשבת שהוא מעונה (כה"ח שם סק"כ)].

גדר חיוב התענית בשנה זו [18 נפק"מ לדינא]

גדר החיוב התענית בכורות בשנה זו, לבני ספרד: הוא רק מנהג, אבל אינה חיוב, ולכן בכל ספק דינו לקולא, ורבים מחמירים לשמוע סיום מסכת. ולבני אשכנז: נהגו בתורת

השנה חל "ערב פסח" ב"שבת" [פרשת "צו"]. [וחל לפני כארבע שנים בשנת תשפ"א, ובפעם הבאה בעוד כעשרים שנה, בשנת תת"ה, ולאחר מכן יחול בשנת תת"ח, תת"ב, תת"ב, ותת"ה, ותת"ט]. וצריך להזהר בו מחמץ, ועוד כמה דינים נחוצים, וכמו שיתבאר להלן.

שואלין ודורשין

אף שלדעת השו"ע אין חיוב לדרוש הלכות פסח ל' יום קודם החג, ויש רק דין של "שואלין" [שאם באו לפני הרב שני שואלים ל' יום קודם הפסח יש לו דין של "שואל כענין" שקודם לשואל אחר], מ"מ יש מצוה לכל אחד ללמוד את ההלכות בעצמו, כדי לדעת את המעשה אשר יעשון. (עי' שו"ע סי' תכ"ט ס"א, ומשנ"ב שם סק"ב, ובמה שהארכתי בזה בהגדה של פסח יד יוסף). ולכן הלומדים משנה ברורה על הסדר, שלושים יום קודם החג, צריכים גם ללמוד הל' פסח (הגרש"א והו"ד בשלמי מועד עמ' שט). [ובפרט בשנה זו שישנם עוד הרבה הלכות של ערב פסח שחל בשבת]. וכיון שההלכות של פסח רבות, יש לשים לב ללמוד הסימנים המעשיים היותר עיקריים. [סימנים. תכט-תלד, תמ"ד, תנ"א, ת"ע-תפ"א].

דיני שבת הגדול [בער"פ שחל בשבת]

זמן דרשת שבת הגדול

נהגו שהרב דורש בשבת הגדול בהל' פסח המעשיות להורות לעם את ההלכות אשר יעשון (משנ"ב סי' תכ"ט סק"ב) [אם דורשין באגדה או בפלפול הלכה אין יוצאים יד"ח], ובשנה זו דורשים שבת הגדול בשבת שלפני בפרשת "ויקרא" כדי שהרב יספיק ללמד את ההלכות המעשיות החלים בשנה זו של ערב פסח שחל בשבת. (משנ"ב סי' תל סק"ב ומועד לכל חי פ"א יט), ויש אומרים שיש לדרוש בשבת בפרשת "צו" שחל בה ערב פסח (מור וקציעה סי' תל) בהלכות ליל הסדר, ונראה שראוי לצאת ידי שניהם, ובערב פסח שחל בשבת, ידרוש הרב רבים הלכות ליל הסדר, [ובפרט שיש הרבה זמן ומקדימים סעודה שלישית, ואסור ללכת לישן כשאומר שהולך לישן כדי שיהיה לו כוח לליל הסדר משום מכין משבת לחול, וכמו שיתבאר להלן], ועכ"פ אף אם הרב לא דורש במקומו, ילמד לבני ביתו הלכות ליל הסדר ד' כוסות מצה, הסיבה, ועוד, כיון שלאחר י"ב חודש שוכחים פרטי הדינים, שמשתכחים מן הלב לאחר י"ב חודש. (עי' ברכות נח: וברשי"ש שם, ובפרט בדברי תורה שצריך לחזור עליהם תדיר, ופשוט).

חיוב, אך מ"מ במקום צורך מקילים שאין חיוב להתענות¹.
ויש בזה נפק"מ רבות, וכתבתנו כאן הנפק"מ המצויים.

סיום מסכת או סעודת מצוה ביום שישי

אם יש לו סיום מסכת או סעודת מצוה ביום שישי **לבני ספרד** [ויש מבני אשכנז] בדיעבד יכול לסמוך על זה, (ע"פ הנ"ל ובשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן סה שיש לצרף בכל זה את דעת השו"ע).
ולבני אשכנז: יש להחמיר בזה. (וכנ"ל לדעת המשנ"ב).

ספק בכור

ספק בכור כגון בכור שנולד בניתוח קיסרי שבכל שנה דינו שטוב שישמע סיום מסכת. (עי' כה"ח סק"ג ומשנ"ב שם סק"ב ובשער הציון סק"ו). מ"מ בשנה זו **לבני ספרד**: יש להקל, ואם אפשר טוב שישמע סיום מסכת, **ולבני אשכנז**: כנ"ל שיש להחמיר.

פדיית הצום בסיום מסכת [למחמירים בכל שנה לצום]

אף מי שנהג לצום בכל שנה, בשנה זו שהצום מוקדם, **לבני ספרד**: יכול להקל לפדות את הצום בסיום מסכת, (וכנ"ל), **ולבני אשכנז הנוהגים ע"פ הקבלה**: יש עניין להתענות. (עי' מגיד מישרים פרשת ויקהל), אך אפשר שכל העניין הוא דוקא בער"פ. [וצ"ע].

תענית בכורות במקום מיחוש/צורך

בכל שנה מי שכואב ראשו או בעיניו אינו צריך לצום. (משנ"ב סק"ב) ואף אינו צריך לשמוע סיום מסכת, ויכול לשתות שתיה כגון קפה או תה לפני התפילה. **ובשנה זו אף מי שהתענית קשה לו [בלא מיחוש]** לא יתענה (עי' משנ"ב שם ובשער הציון שם סק"ו, שו"ת האלף לך שלמה סי' שפו שו"ת אג"מ ח"ד סימן סט) ומ"מ בזמנינו שמצוי סיום מסכת טוב שישמע סיום מסכת (הגריש"א בספר הלכה של פסח שער ט' פ"ב הערה לד) או שיפדה את התענית בממון (סדר ער"פ שחל בשבת להגרי"ח זוננפלד זצ"ל).

אב שמתענה עבור בנו

אב שמתענה עבור בנו, **לבני ספרד**: ראוי שישמע סיום מסכת, ואם לא, אינו חייב ואין צריך להחמיר על עצמו לצום, (ע"פ השו"ע, ופת"ש סי' תע בשם הדברי מנחם סי' ח', וכה"ח סי' תמ"ד סק"ג ובחזו"ע פסח עמ' רנ"ד, דפסור לגמרי, ובילקו"י ער"פ שח"ב עמ' ק', אך מ"מ נראה דראוי עכ"פ שלכתחילה ישמע סיום מסכת) **ולבני אשכנז**: חייב להתענות או לשמוע סיום או להשתתף

בסעודת מצוה ואם לא יתענה עבור בנו, (ע"פ הרמ"א).
ובשעת הצורך כנ"ל אינו צריך לצום.

אמא שמתענה עבור בנה

אב בכור שיש לו בן בכור, **לבני אשכנז**: שנהגו שהאמא מתענה עבור בנה, (רמ"א סי' ת"ע ס"ב), בשנה זו אפשר להקל, ומ"מ אם אפשר טוב שתשמע סיום מסכת, או עכ"פ תאכל משהו מהסיום, **ולבני ספרד**: אף אין חייבת לשמוע סיום מסכת. (עי' כה"ח שם סק"ד).

נקבות בכורות

נקבות בכורות אשר שנהגו [ואינו מצוי, כיון שהמנהג שאינם מתענות ואינם שומעות סיום] להתענות כל שנה, או לשמוע סיום מסכת, אף אינם צריכות לשמוע סיום מסכת, (ע"פ היעב"ץ שבספק בשנה זו להקל, ועי' ילקו"י שם).

בכור שנהיה בר מצוה בערב פסח שחל בשבת

בכור שנהיה בר מצוה בערב פסח שחל בשבת, **לבני ספרד**: מעיקר הדין פטור מהתענית, וראוי שישמע מסכת, (ע"פ הנ"ל בשו"ע ובילקו"י שם), **ולבני אשכנז**: כיון שלהלכה חיוב התענית חל ביום חמישי האבא יתענה או ישמע סיום מסכת עבורו, (שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' סט אות ד', הגריש"א) [ועכ"פ ראוי שגם הבן ישמע סיום מסכת כיון שהחיוב חל עליו. (עי' שו"ת בצל החכמה ח"ד סימן ק)].

בכור שנהיה בן ל' יום בי"ב בניסן

בכור שנהיה בן ל' יום ביום חמישי י"ב בניסן או בליל שישי י"ג בניסן, אין צריך להתענות עבורו, ומ"מ ראוי שישמע סיום מסכת, אך אינו מעכב, (עי' משנ"ב סימן תע סק"י בשם הרע"א, ואף שבשע"ת שם סק"א כתב בשם השבות יעקב שגם בתוך ל' צריך להתענות ומ"מ כנ"ל בספק שאין צריך להתענות, ובפרט שהמשנ"ב פסק להקל, וכ"כ בסידור פסח כהלכתו ח"א עמ' שו, ובילקו"י שם עמ' קה).

חיוב בעלי ברית שישנה ברית בשבת

אבי הבן [וכן המוהל או הסנדק] שנולד לו בן בז' בניסן ויכנס לברית בשבת ערב פסח, **לבני ספרד**: אינו צריך לצום ביום ה', כיון שביום החיוב שהוא שבת נפטר מהתענית כיון שהוא אבי הבן. (תל תלפיות ערך ל' שנת תרפ"ג עמ' כה, ובילקו"י ער"פ שח"ב עמ' קג), **ולבני אשכנז**: אבי הבן/המוהל/הסנדק, צריכים לצום או לשמוע סיום מסכת ביום חמישי, כיון שחיוב התענית הוא ביום חמישי. (הגריש"א בקונ' שלמי אליעזר סוף פ"ב, ובסידור פסח כהלכתו). [אך מ"מ אם הברית ביום חמישי אינם צריכים לצום, ואף שלא לשמוע סיום מסכת].

1. נחלקו הראשונים בזמן התענית בשנה זו, דעת רוב הראשונים שחיוב התענית הוא ביום חמישי, (רוקח סי' רע א' מהרי"ל סי' קי, שו"ת תרומת הדשן סי' קכ"ו ועוד). דעת המאירי (מגן אבות ענין כג) שחיוב התענית ביום שישי, ודעת כמה ראשונים שהואיל ונדחה ידחה (אגור סי' תשעא ובשו"ת מהרי"ל סי' קנ"ח), ובשו"ע (סי' תע ס"ב) כתב בסתם להתענות ביום חמישי וי"א שלא מתענים כלל, וברמ"א שם שנהגו להתענות בחמישי, אך כיון שהשו"ע פסק שי"א להקל לכן במקום צורך אין צריך לצום, ואמנם כתבו האחרונים שהרי קימ"ל שי"א וי"א קימ"ל כי"א בתרא, ומ"מ אף לבני ספרד המנהג להתענות, ביום חמישי. (פחד יצחק ערך ער"פ ודיני בכורות), וכ"כ בשולחן גבוה (שם סק"ד), שהמנהג לצום, אע"פ שדעת השו"ע שמעיקר הדין פטור מהצום, ובבא"ח (ש"א פרשת צו הל' ער"פ שח"ב ה"א), שצמים ביום חמישי, וכ"כ בכה"ח (שם סק"כ) ובנתיבי עם (או"ח עמ' קצג). וכ"כ בחזו"ע (פסח ח"א עמ'

סיום מסכת בלילה

אם שומע את הסיום מסכת בליל חמישי, [אף שבכל שנה אין הסיום מסכת או סעודת מצוה מועילה בלילה. (שו"ת מנח"י ח"ט סי' מה)] אפשר להקל שמועיל לשמוע סיום מסכת מהלילה כיון שהשמחה של סיום מסכת מתחילה (הגר"ש וואזנר בקובץ מבית לוי חט"ז עמ' טו, ע"פ שו"ת חוות יאיר סימן ע'). ואם אפשר ראוי שישמע סיום מסכת דרך הטלפון גם ביום חמישי. (עי' בהליכו"ש פסח פ"ח הערה א, שו"ת משנת יוסף ח"ז סי' פ"ג).

לשמוע את הסיום בטלפון

לכתחילה אינו מועיל לשמוע את הסיום דרך הטלפון וכדו', אך נראה שבשנה שחל ערב פסח בשבת, בשעת הצורך אפשר להקל בזה, אף לבני אשכנז. (כיון שמעיקר הדין במקום צורך אין חיוב תענית, וכנ"ל, ע"י בהליכו"ש שם ומשנת יוסף שם).

מהו סעודת מצוה בשנה זו

סעודת מצוה השנה הוא אף סעודת חנוכת הבית או בר מצוה בזמנה, (עי' נתיבי עם סי' תע) או סעודת שבע ברכות (עי' בא"ח ש"א פרשת צ"ו הכ"ה). ואף סעודת פדיון הבן בזמנה (עי' שו"ע סי' רמ"ט ס"ב ורמ"א סי' תקנ"א ס"ט ורמ"א יו"ד סי' שצ"א ס"ב), ושלא בזמנה (שנח' הפוסקים האם דינה כסעודת מצוה ובמקור חיים כתב שפדיון הבן שנדחה אינו חשוב סעודת מצוה להפטר מתענית בכורות, ואמנם בחיי אדם כלל קלב שאף פדיון הבן שלא בזמנו נחשב סעודת מצוה וכן פסק במשנ"ב סי' רמ"ט סק"ב, וה"ה הכא שהוא מח' הפוסקים, וכ"כ לי הגר"י משדי שליט"א).

שכח ואכל ביום חמישי

בכור שנוהג לצום, ושכח ואכל ביום חמישי, לבני ספרד: יכול להמשיך לאכול, ומ"מ טוב שישמע סיום מסכת, (ע"פ הנ"ל לדעת השו"ע), ולבני אשכנז: ישמע סיום מסכת ביום חמישי או בשישי, או יצום בשישי, (ע"פ המשנ"ב סי' תרפ"ו סק"ג, ומעדני יו"ט ער"פ שח"ב, והגרש"א שטרן שליט"א) ויקבל את הצום לפני זה בתפילת מנחה [ואין חסרון שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, וכנ"ל מדברי המשנ"ב].

לא צם בחמישי ונזכר בשישי

מי ששכח ולא צם בחמישי, לבני ספרד: יש להקל שאין צריך לצום ביום שישי אך אם יכול לשמוע בקל סיום מסכת טוב שישמע סיום מסכת. (ע"פ הנ"ל), ולבני אשכנז: יצום או יעשה סיום מסכת ביום חמישי, (הגרש"א בסדר פסח כהלכתו, והגרנ"ק והו"ד בספר אמרי שפר עמ' רמה).

צום/סיום מסכת גם ביום שישי

יש מדקדקים שנהגו לעשות סיום מסכת גם ביום שישי, כיון שיש אומרים שיש חיוב להתענות ביום חמישי. (אורחות רבינו ח"ב עמ' נז, וכן נהג הגר"ח ק) [או לשייר מעט פת מהסיום לאוכלו ביום שישי (מקראי קודש ח"ב סכ"ג), אך להלכה אין צריך להחמיר בזה. (כה"ח סי' תמ"ד סק"כ, חוט שני שבת ח"ד עמ' שסח בשם החזו"א, שו"ת אג"מ חאו"ח ח"ד סי' ט)].

סיום מסכת משניות בשנה זו

בשנה זו לבני ספרד: אף בסיום מסכת משניות שלמדה היטב נחשב סיום מסכת, (עי' שבת קיח). ולבני אשכנז: מחמירים בזה, ומ"מ בשעת הצורך כנ"ל שאין חיוב לצום, ולכן יש להקל אף בסיום מסכת משניות.

אם מכוון לימוד

נחלקו הפוסקים, אם מותר למהר את הלימוד, כדי לסיים אותה בער"פ, בשנה זו נראה שלכו"ע יש להקל שדינה כסעודת מצוה.

השתתפות אבל בתוך השבעה בסיום מסכת

יש מחמירים שבכל שנה אבל [בתוך שבעה] לא יכול להשתתף בסעודת סיום מסכת, כדי להפטר מהצום. (יד שאול יו"ד סי' שצ"ג ס"ג והגרש"א בציוני הלכה אבילות עמ' תקכד). אך להלכה אבל בשנה זו יכול להשתתף על סמך שמיעת הסיום מסכת. (עי' לקט יושר ח"ב עמ' צח, והלכה כדברי המיקל באבל).

דיני בדיקת חמץ [בער"פ שחל בשבת]

זמן בדיקת חמץ

בשנה זו חיוב בדיקת החמץ בליל י"ג בברכה, [על ביעור חמץ] (שו"ע סי' תמ"ד ס"א ומשנ"ב סק"א, ולא בודקים בליל שבת, כיון שבשבת א"א לטלטל את הנר, ב"י שם). וראוי שיכוון בברכה שמברך על בדיקת חמץ, על מה ששורף את החמץ מחר, ומה שמבער לאחר סעודת שבת (עי' משנ"ב סי' תל"ב סק"ג).

שעת בדיקת חמץ

יש לבדוק לכתחילה בתחילת הלילה, כמו בכל שנה, (הסכמת הפוסקים). ולא יאחר את הבדיקה כדי שלא יתרשל או ישכח לבדוק, (משנ"ב סי' תל"א סק"א). ושיעור זמן זה הוא 18 דקות לאחר השקיעה, אף לנוהגים כר"ת.

איסור אכילה ומלאכה בשנה זו

דיני איסור אכילה/מלאכה/לימוד לפני בדיקת חמץ כמו בכל שנה, [ונתבאר בגליון פסח ח"ב].

טעימה קודם בדיקת חמץ למתענים

מי שמתענה וקשה לו הצום יטעום מעט לפני הבדיקה, (משנ"ב סי' תע סק"ה וסדר ער"פ להגרי"ח ז) או שימנה שליו, ואז יכול לאכול, (עי' משנ"ב סי' תל"ב סק"י), ואח"כ יכול להמשיך את הבדיקה, ולכאורה צריך לשמוע הברכה מפי השליח.

בדיקת חמץ במקום שאוכלים בו ביום ו'

ובשבת

אף שבדקו בליל י"ג, מ"מ יש חיוב בדיקה נוסף על החדר שאוכלים ביום ושישי ובשבת, [אך אם נזהר לאכול רק על השולחן אין חיוב].

נוסח ביטול חמץ

לאחר סיום הבדיקה יאמר "כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא", ולא יוסיף "וליהוי הפקר" ורק בנוסח שיאמר בשבת יאמר הפקר, (לוח אר"י) [וכמו שיתבאר להלן].

שמירת החמץ בצד

ישמור את כל החמץ הנוותר בצד (משנ"ב סי' תמ"ד סק"ג), במקום שמשמור מהילדים. [וגם שיהיה במקום מרוכז, שלא ישכח חלק מהחמץ במקום אחד, וחלק במקום אחר].

זמן בדיקת חמץ במכולת

במכולות שממשיכים למכור חמץ, אף לאחר זמן שריפת חמץ, וסומכים על המכירה שעושים ביום שישי ותחול

בשבת, [וכמו שיתבאר להלן] יעשו בדיקת חמץ בזמן סגירת החנות ביום ו', [אלא א"כ סוגרים את החנות למשך כל חג הפסח].

זהירות מהכנסת חמץ בבית הכנסת

זהירו לאחר שבדקו את הבית הכנסת שלא יביאו לתינוקות חמץ לתוך הבית הכנסת. (מקור חיים ס' תל"ג סקכ"ב), אבל אם התינוקות הכניסו חמץ לבית הכנסת בליל או ביום שבת, חייבים לחזור ולעשות שם בדיקה. (וכנ"ל, וכן שמעתי מהגר"י משדי שליט"א).

דיני מי ששכח לבדוק בליל י"ג

אם שכח לבדוק בליל י"ג את החמץ, יש בזה כמה אופנים כדלהלן.

אם שכח לבדוק בליל י"ג יבדוק ביום שישי בנר ובברכה (עי' שו"ע ס' תל"ה ס"א ומשנ"ב שם סק"ד).

אם נזכר בליל שבת שלא בדק את החמץ או בחדר אחד, אף שיש מקילים לבדוק ע"י גוי שידליק את הנר (שו"ת אבני צדק חאו"ח סימן ז'), מ"מ לכתחילה מחמירים בזה. (שו"ת בית היוצר חאו"ח ס' יח, ושו"ת פני מבין חאו"ח ס' צה, ובחזו"ע פסח עמ' רנד שיש להחמיר ובספר ער"פ שחל בשבת פ"ג ס"ט). ויש מקילים לבדוק עם פנס (לד, שדלוק מערב שבת) כיון שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. ויש מחמירים, [א' כיון ש"ל שדינו כמוקצה מחמת גופו, ב' כיון שלא הותר איסור מוקצה בשביל בדיקת חמץ, (הגר"ש וואזנר זצ"ל והגר"ח ק), ומצינו בזה כמה ביאורים ויתבאר אי"ה בחלק בירורי הלכה]. ואף למחמירים מותר שהגוי יחזיק את הפנס [לד].

ומ"מ אם החדר מואר יבדוק לאור החשמל, [רק במקומות שרואה היטב, אבל בחורים וסדקים יבדוק במישוש היד] אך לא יברך על בדיקה זו (עי' שערים מצויינים בהלכה ס' קט"ו סק"א ומעדני יו"ט ער"פ שח"ב).

ואם נזכר ביום שבת יבדוק לאור החמה, ובחורים וסדקים שצריך נר יבדוק במוצאי שבת או ביו"ט. [ואם נזכר לאחר מכן דינו כבכל שנה].

ומ"מ בזמנינו שמצוי שמנקים את החדרים היטב לפני פסח, [וכנתבאר בדיני הנקיון לפסח שיוצאים בזה יד"ח בדיקת חמץ מוקדמת] יסמוך על ביטול חמץ, אם כבר קיים חלק מהחדר בנקיונו. (עי' בספר ער"פ שחל בשבת פ"ג סק"ב, ובפסק"ת ס' תמ"ד סק"א הערה 6 ובשו"ת יחו"ד ח"א ס' צא ס"ב הערה ב', וחזו"ע פסח עמ' טו ועמ' רג ורנד).

דיני מי שנוסע ב"ב בניסן

אף שהשנה הוקדם זמן בדיקת חמץ בברכה ב"ג ניסן, מ"מ מי שנוסע מביתו לפני י"ג בניסן [כגון שנוסע להוריו או חמיו או לבית מלון או לכל מקום אחר] אלא ב"ב בניסן, אינו יכול לברך על הבדיקה, [אך אינו לכתחילה כיון שמפסיד את הברכה של בדיקת חמץ], ואינו צריך להניח עשרה פתיתים, ואחרי הבדיקה אומר בנוסח הביטול "כל חמירא וחמיעא דאיכא

בביתא הדין". ואם מוכר את ביתו לגוי אינו צריך בדיקה, אך כדי שלא להפסיד מצות ביעור ובדיקת חמץ, ימכור את כל הביץ חוץ מההול בכניסה לבית, ואותו יבדוק כנ"ל בליל היציאה מביתו, או שיקיים מצות בדיקת חמץ בבית מלון בברכה, או בחדר שנמצא בבית הוריו [וטוב שישכור אותו מהם ע"י אחר] שיכול לבדוק שם אם הכניס לשם חמץ לפני פסח. (פוסקי זמנינו).

דיני מכירת חמץ [בער"פ שחל בשבת]

זמן מכירת חמץ [י"ג] בשנה זו

בשנה זו הנוהגים למכור את החמץ ב"ב, [למי שמוכר את כל ביתו כגון מי שנוסע לבית מלון או לחו"ל או שהולך להוריו לכל חג הפסח ולא רוצה לבדוק את ביתו כלל, ולמכור את ביתו לגוי]², אך מ"מ אם לא עשה מכירת י"ב [-י"ג] ועשה רק מכירת י"ג [-י"ד] אפשר לסמוך על שיטות הפוסקים שאי"צ בדיקת חמץ לביתו מוכרים את החמץ ב"ב בניסן, כיון שחיוב בדיקת חמץ הוא בליל י"ג וכנ"ל.

זמן מכירת חמץ [י"ד] בשנה זו

בשנה זו מוכרים את החמץ ב"ג ניסן שהוא בערב שבת, ונחלקו הפוסקים באיזה שעה ימכרו את החמץ, [ולכן יש להזהר שלא להשתמש בשטר המכירה יום י"ג בניסן ולא יום י"ד כמו בשאר שנים (הגר"ח זוננפלד בדיני ער"פ שחל בשבת)]. **ולמעשה המנהג הפשוט למכור בשעה חמישית, לפני סוף שעה שישיית, כדי שלא יבואו לטעות כמו בשאר שנים.** (שו"ת זכור לאברהם ח"ג אות פ' ס"ק קיב, שו"ת מהר"ם שיק או"ח ס' רה, שו"ת שואל ומשיב ח"ו סימן נה). **ויש נוהגים למכור את החמץ סמוך לשבת כדי שבעלי החנויות והמכולות יוכלו למכור אח"כ חמץ** (דעת ס' תמ"ד סק"ב, ושו"ת אמרי יושר ח"א ס' קמ"ו).

[ויש מקומות שנוהגים רבני הערים, כדי שיוכלו למכור חמץ, אך בדרך כלל ברוב המקומות לא נהגו כן כיון שראוי שלא למכור חמץ בחנויות לאחר הזמן הנ"ל (קובץ מבית לוי ער"פ שחל בשבת), ויש שנוהגים למכור גם ביום שישי, וגם לכתוב בתנאי שהמכירה תחול בשבת בסוף זמן אכילת חמץ, ואין בזה חסרון של ברירה, ואכמ"ל, ועכ"פ אפשר שהרב יעשה ב' שטרות]. **וכל אחד יבדוק שמוכר את חמצו לגוי ע"י הרב, ומתי המכירה חלה.**

זמן חלות המכירה

יש שנהגו שחלות המכירה תחול בשבת בבוקר בשעה חמישית, אך אינו לכתחילה כיון שיש בזה חלות קנין בשבת (שו"ת רעק"א סימן קנט שו"ת כתב סופר או"ח ס' מו ושו"ת מהר"י מברונא ס' קכא). אך יש הנוהגים להתנות שהמכירה תחול בשבת. (שו"ת תורת חסד מלובלין ח"א ס' יג, ושו"ת מהר"ל דיסקין ח"ב קו"א אות נח, והגר"ש"א, והורני חוקיך פסח ח"א ריש ס' תמ"ד). [אף שיש שנהגו שמתנים עם הגוי שהקנין יחול בסמוך לשבת (חק יעקב שו"ת הר צבי או"ח ס' ככו בשם הגר"ח זוננפלד והגרשז"א בהליכו"ש פ"ח ה"ח, ובשו"ת שבט הלוי ח"א סימן קט"ז ס"ק שלא כותב חלות המכירה וממילא המכירה חלה בסמוך לשבת) מ"מ היינו דוקא בזמנם שנהגו למכור חמץ עד קרוב לשבת, אבל בזמנינו בכל החנויות למכור חמץ רק בבוקר,

עמ' נא, ובשו"ת אור לציון ח"ג פ"ז תשובה יט, וכן הו"ד הגריש"א באשרי האישי ח"ג עמ' שלב. ומ"מ אף העושים מכירת י"ג מ"מ ראוי כדי שיקיימו מצות בדיקת חמץ בכניסה לבית שאותה לא ימכרו, או שיעשו בדיקת חמץ היכן שנמצאים כגון בבית מלון או היכן שמתארחים [וטוב שישכור את המקום ההוא] וכדו'. (פוסקי זמנינו).

². בשו"ע ס' תל"ו ס"ג כתב, שמשלושים יום קודם הפסח, חל עליי חובת בדיקה, וגם אם ימכור לגוי, עדיין יתחייב בבדיקה, ואולם הרמ"א שם כתב שיש אומרים שבדיקה אינה חובת הגוף, וכל שלא יהיה לו בית בפסח, נפטר מבדיקה, ונח' האחרונים האם יש חיוב בדיקה אם מוכר לגוי ובמשנ"ב ס' תל"ו סקל"ב הביא ב' הדעות בזה, ושלתחילה יש למכור ב"ג יעו"ש, וכ"כ בכה"ח סקנ"ג ובחזו"ע פסח

ולכן יש לכתוב שהמכירה תחול מיד בבוקר. (הגר"מ שטרנבוך שליט"א בהליכות והנהגות ער"פ שחל בשבת עמ' 10).

נוסח שטר המכירה

בנוסח השטר מכירה, יש כמה נוסחאות אצל הרבנים. א. יש מוסיפים בנוסח שטר המכירה חוץ ממזון ב' סעודות לשבת, ומקפידים שלא לבקש רשות מהגוי לאכול את החמץ, כיון שהוא ריעותא במכירה, (שו"ת שבט הלוי ח"ט סימן קטו, והגרמ"ש קליין שליט"א והו"ד בעיטורי מרדכי פסח עמ' רטו).

ב. יש שלא משנים בנוסח שטר המכירה אלא סומכים על אומדנא שהגוי מסכים. (הגרמ"ש בדיני ער"פ שחל בשבת שלכתחילה אין לסמוך בזה על אומדנא אלא לעשות תנאי, וכ"כ בהלכות חג בחג פסח עמ' תקעד שיעשו תנאי במכירה).

ג. לכתחילה עדיף לבקש רשות מהגוי לאכול את החמץ שמיועד לסעודות שבת על דעת לשלם, ומרוויחים בזה שמה שנשאר מסעודות שבת הכל נכלל במכירה. (חוט שני פסח עמ' קעב, וכן מורה הגרש"א שטרן שליט"א).

להשתמש במקומות שמכרו את החמץ לגוי

לאחר שעשו מכירת חמץ, [וכנ"ל שבזמנינו המכירה היא כבר מיום שישי, ואינה חלה בשבת] אסור להשתמש בכל המקום שמוכר את החמץ ואף לא לאכול שם סעודת שבת, [וכ"ש שלא לישן שם] [כ"כ בשו"ת ישא יוסף ח"ג או"ח סי' צ"ה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בספר עיטורי מרדכי פסח עמ' ריד בשם הגמ"ש קליין שליט"א, וכן שמעתי מהגרע"פ, ואמנם בקובץ תל תלפיות מס' סא עמ' יד כתב הגרמ"ס שאכילת עראי מותר לאכול שם]. אך למעשה יש שמוכרים חמץ ומבקשים מהגוי שמי שיש לו צורך שיוכל לישן שם. [וכן נהג הגר"נ קרליץ זצוק"ל והגרע"פ] אך לכתחילה אין להסתמך ע"ז מכמה טעמים. אלא א"כ משתמש בצורה ארעית וחד פעמית מותר. [וכתב' בשערי יוסף הל' פסח בשם החזו"א].

שכח למכור את החמץ ונזכר ביום שישי

אם שכח למכור את החמץ ונזכר ביום שישי לפני שבת, יוכל למוכרו [דהיינו להכניסו למקום המכור לגוי] עד כניסת שבת, [כיון שכותבים בשטר המכירה עם הגוי שכוללים במכירה אף מי שייצטרף מאוחר יותר, (עי' משנ"ב סי' תמ"ד סק"כ, ודע"ת שם סק"ב)]. ואם נזכר בשבת ראה מה שיתבאר להלן].

דיני שריפת חמץ [בער"פ שחל בשבת]

זמן שריפת חמץ

בשנה זו שורפים את החמץ ביום שישי, ונהגו לשרוף בתחילת שעה שישית עד סוף זמן ביעור חמץ, [ונחלקו הפוסקים בזמן זה, יש שנהגו בתחילת שעה שישית, (משנ"ב שם סק"ט, ובסידור יעב"ץ דיני ער"פ שיש לבער עד חצות, ובדע"ת שם סק"ב ובמקראי קודש ח"א סימן מח בהערה), ורבים נהגו עד סוף שעה חמישית. (מהר"ל הל' ער"פ, מאמר מרדכי שם סק"ד וכה"ח שם סק"ב)], אך מעיקר הדין אפשר אף בתחילת שעה שישית כיון שהוא רק

חומרא וכתבאר בדברי השו"ע] כדי שלא יבואו לטעות שבשנה אחרת אפשר לשרוף בשעה יותר מאוחרת. (שו"ע סי' תמ"ד ס"א כתב שטוב, ומ"מ המנהג לשרוף עד הזמן הנ"ל, ובמשנ"ב שם סק"ט, ובכה"ח שם סק"כ). [בשנה זו בבני ברק לשו"ע הרב 11:37 ולמג"א 11:22 (ואפשר שבשנה זו א"צ להחמיר כזמן המג"א, כיון שהוא רק חשש וכנ"ל)]. ואם לא שרף את החמץ עד שישית, ישרוף בכל יום שישי עד קבלת שבת. [ואף אם נאנס וקם מאוחר, יתפלל קודם חצות, וישרוף את החמץ לאחר חצות].

כוונה בשריפת חמץ למצות תשבייתו

אע"פ ששורפים כל החמץ בערב שבת [ומשיירין לחם לב' סעודות לשבת], מ"מ מקיימים מצות תשבייתו, בשריפת חמץ, (הגר"ז מבריסק זצ"ל בעובדות והנהגות ח"ב עמ' ע') ולכן אין צריך לשייר כזית חמץ לקיים מצות תשבייתו בשבת. (הגר"ש גרוס ע"פ השו"ע סי' תמ"ד ס"א וס"ח, שאם נשאר חמץ אחר שאכלו מבטלו, ומשמע שלכתחילה אין צריך להשאיר חמץ).

זמן אמירת ביטול חמץ לאחר השריפה

לאחר השריפה בשנה זו אין אומרים ביטול חמץ, אלא לאחר סעודת שחרית בשבת [בסוף זמן אכילת חמץ] בבוקר (שו"ע סי' תמ"ד ס"ו רמ"א שם ס"ב ובמשנ"ב שם סק"י ובכה"ח שם סק"ג). ויכול בשבת אף לומר את כל התפילות הקבועות, [כיון שהוא טופס ברכות, וצרכי שמים] ויש מחמירים לאומרו ביום ו' (שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' ר"א אות ד') [ומ"מ אם ביטל את החמץ ביום ו' בבוקר יחזור ויבטלו בשבת (משנ"ב שם סק"י)]. והנמצאים במקום שלא אוכלים לאחר מכן חמץ כלל כגון בבתי מלון וכדו', יאמר הנוסח הביטול ביום שישי. (פשוט, וכ"כ בחזו"ע פסח עמ' קסג).

אכילת חמץ ביום שישי לאחר הביעור

מותר לשייר לחם וחלות לסעודות שבת או מזונות ליום שישי או שבת בלילה, בשיעור שיודע שיאכלו ולא ישאר לו כמות גדולה, אבל יזהר שישאר לו חלות לכבוד שבת כראוי, ואין בזה חשש בל תשחית. [ואין בזה גזירה אטו בשאר שנים יבוא לאכול חמץ לאחר הביעור, (עי' ביה"ל ריש סי' תמ"ד)³, אך יש מדקדקים שלא להשאיר רק חמץ לשבת. (מקור חיים שם). ופשט המנהג לאכול חמץ גם ביום שישי, ולא רק בשבת, ומ"מ צריך להזהר בד' דברים, א' ירכזו כל החמץ במקום אחד, ולא להשאיר חמץ כגון פיתות לשבת בבוקר, כיון שהוא בדוק לפסח, וגם שאין לחמם את הלחם, אלא א"כ משתמשים בפלטה ומקפיא של חמץ, ב' יזהרו שלא לתת חמץ לילדים קטנים ממש בלא השגחה, [א' מחשש דלמא אתי למיסרך (מקור חיים סי' תמ"ד ס"ב) ב' שלא יפוררו בכל המקומות הבדוקים], ואפשר לתת להם מצות לאכול לכתחילה [וכמו שיתבאר להלן]. ג' יזהר שלא יחמם את החלות על הפלטה. [ואף שמן הדין אינו נאסר אם יכסה את הפלטה היטב מער"ש, אך מ"מ יש בזה מיגדר מילתא, ויכולים לבוא לכמה תקלות וחששות]. ד', יזהרו שלא לשים חמץ במקפיא, או במקרר, כיון

שיכול להשאיר מזון לאכול עד ארבע שעות בשבת, וכן כתב בערוך השולחן שם סק"ב, ודברי השו"ע שהוא עיצה טובה רק לשייר שתי סעודות כדי שיוכל לבער הכל, אבל אם יודע שיאכל הכל אין שום חשש, וכן מה שנהגו לשרוף אז החמץ הוא רק טוב כדברי השו"ע שלא יבואו לטעות, אבל אינו מעיקר הדין.

³. מדברי השו"ע סי' תמ"ד ס"א שמבערין הכל לפני שבת ומשיירין מזון שתי סעודות, מבואר שאין להשאיר שום אוכל לאוכלו לפני שבת, וכן לפי מש"כ בס"ב שיש חשש שמא יבואו לטעות בשאר השנים, נראה דאין להשאיר שום חמץ, וכן נראה ממש"כ בשו"ת מהר"י וייל סימן קצ"ג, וכ"כ במקור חיים שם שאין לאכול חמץ ביום שישי גזירה אטו שאר שנים, ומ"מ כתב בביה"ל סי' תמ"ד ס"א שאפשר לאכול אף אחרי צהריים ביום שישי, ושכן מבואר ברמב"ם

שיכולים לשכוח אותו שם, ויכולים בטעות לאוכלו, [וממילא אפשר שמתחייבים שוב בבדיקת חמץ, ואף שאפשר שאינו מעיקר הדין, מ"מ ראוי למיגדר מילתא].

הפקרת הפחים בבנין של אינם שומתו"צ

המתגורר בבנין שיש שם שכנים שאינם שומרים תורה ומצוות ולכתחילה יש להפקיר חלקו בערב שבת, כיון שבשבת אסור להפקיר [ואם שכן, יפקיר בשבת כיון שמדינא מותר]. ומ"מ מותר להשתמש בפח אשפה, [א', כיון שאינו חוזר וקונה אותו, אלא שאין השכנים מקפידים שישתמש בפח אשפה (ש"ת בצל החכמה ח"ג סי' קט וש"ת תשו"ה ח"א סי' רפט וח"ב סי' רי"א סק"א), ב' אפשר לסמוך על הפוסקים שאין חייב להפקיר את הפח אשפה].

הגעלת כלים בערב שבת

מותר להגעיל בערב שבת לאחר ביעור חמץ, ואין חשש שמא יבואו לטעות, בשנה הבאה, כיון שאף בכל ערב פסח מותר להגעיל כלים, באופן המותר, וגם אין לנו אלא מה שחששו חז"ל בשריפת חמץ שמא יבואו לטעות ולא בשאר דברים (חק לישראל סכ"ב, ש"ת שבט הלוי ח"א סי' קט"ז סק"ה, ובספר ער"פ שחל בשבת פ"ז הערה ז'), [ויש מקפידים שעכ"פ ראוי להגעיל קודם שעה חמישית. (קונ' ער"פ שח"ב להגרמ"ש)].

זמן אפיית מצות מצוה

המקפידים לאפות מצות מצוה בערב פסח, בשנה זו יאפו את המצות ביום שישי לאחר חצות. (שו"ע סי' תנ"ח ס"א), אך לא יאמרו את ההלל, כיון שאומרים אותו זכר לקרבן פסח, וביום י"ג בניסן לא היו מקריבים קרבן פסח.

אכילת מצה ביום שישי

הנוהגים לאכול מצה בכל שנה בי"ג ניסן, מותרים אף בשנה זו לאכול מצה בערב שבת, [ואף ששורפים את החמץ ביום ו' ואין חשש שמא יבואו לטעות בשאר שנים, ואין לנו אלא למה שחששו חז"ל].

עשיית מלאכה

בשנה זו אין דיני איסור עשיית מלאכה מחצות, ומותר לעשות מלאכה כרגיל, ולכן מותר להסתפר ולכבס [במקום הצורך, וכן במקום שאם לא יכבס בערב שבת יכבס בחול המועד, כיון שבזמנינו מעיקר הדין מותר לכבס במכונת כביסה חשמלית בערב שבת] ושאר כל המלאכות, וכדיני עשיית מלאכה בערב שבת, [ונתבאר הדינים בס' רנ"א, ואף שבמהרי"ל הל' פסח כתב שמי שרוצה להחמיר על עצמו באיסור מלאכה משום לא פלוג, מ"מ הסכמת הפוסקים שמותר לעשות מלאכה, וכ"כ בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' סד) ובברכ"י (סי' שס"ח סק"א), ובכה"ח (סי' תמ"ד סק"א) ובחזו"ע (פסח עמ' רנה), וכתב שם עוד טעם כיון שכל איסור עשיית מלאכה בערב פסח הוא חומרא, כיון שבזמן הזה אין לנו קורבן פסח, וכ"כ בקובץ מבית לוי ער"פ שח"ב].

דינים הנוגעים ביום שישי

זמן הקימה - אף שבכל שנה יש להקדים ולהתפלל שחרית בערב פסח כדי להספיק לאכול עד סוף זמן איסור אכילת חמץ (משנ"ב סי' תכ"ט סק"ג) מ"מ בשנה זו שמותר לאכול חמץ כל היום, אי"צ להשכים (לוח אר"י).

מזמור לתודה - אומרים מזמור לתודה כרגיל, כיון שמותר לאכול חמץ. (הסכמת הפוסקים). [ומנהג בני ספרד בכל שנה שאף בער"פ לומר מזמור לתודה].

אמירת למנצה - לבני ספרד: אין אומרים למנצה, וכמו שלא אומרים למנצה בכל חודש ניסן, (כה"ח סי' קל"א סק"ז), ולבני אשכנז: אומרים למנצה.

אמירת שמו"ת - יזהר לומר שמו"ת כהרגלו.

תספורת - מצוה להסתפר בערב יו"ט. (עי' רמ"א סי' תע"א ס"ג). [וכל כמה דקרו עדיף טפ"י].

נטילת ציפורנים - מצוה ליטול את הציפורנים בערב יום טוב. [ומותר ליטול הידים והרגלים ביום אחד, אם לא נטל את הציפורנים בלילה]. (עי' מג"א סי' רס, וכ"כ במגיד משרים לב"י משלי כג, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט).

טבילה במקוה - נכון וראוי לטבול בערב יו"ט, ואפשר לקיימה בער"ש. [ואף שבזמנינו שאין בית המקדש קיים, אין חיוב לאדם לטהר את עצמו לרגל, מ"מ רבים מקפידים בזה, (נתב' בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט)].

נתינת צדקה - חייב אדם לתת צדקה בערב יו"ט כדי לשמח את העניים והאלמנות והיתומים. (עי' רמב"ם סוף הל' יו"ט, ושו"ע סי' תקכ"ט ס"ב, ובשערי יו"ט), [מלבד נתינת קמחא דפסחא וכמו שיתבאר בגליון הל' פסח ח"ב].

מצות שמחה לאשה - חיוב גמור על הבעל לקנות בגד או תכשיט ליו"ט א', [לאשה ולא כלי או חפץ לבית] כפי ממונו, (שו"ע סי' תקכ"ט ס"א ומשנ"ב שם), ונתבאר הדינים בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות יו"ט.

דיני רגל מבטל אבילות שער"פ חל בשבת

דיני רגל מבטל אבילות של שבעה, וערב פסח חל בשבת, אם הם באמצע השבעה, לבני ספרד: ביום שישי נוהגים כל דיני אבילות עד שקיעת החמה כמו בערב שבת, ואף בשבת עצמה נוהג דיני טבילות דברים שבצניעא, ככל דיני שבת שבתוך השבעה עד למוצאי שבת בליל שהוא כניסת היו"ט, שאז דינו כרגל שמבטל אבילות, ואז מבטל ממנו שבעה ומותר ברחיצה בחמין, (עי' שו"ע או"ח סי' תקמ"ח ס"י וי"ד סי' שצ"ט ס"ה, ובשו"ת דברי דוד ח"ה סי' מא אות ו' וחזו"ע אבילות ח"ג עמ' צו). ולבני אשכנז: מתירים רחיצה בחמין בערב שבת, רק בסמוך לחשיכה. (ש"ך יו"ד שם סקט"ז ומג"א סי' תקמ"ח סקט"ו, ועי' בביה"ל שם, ובבדי השולחן יו"ד סי' שצ"ט ס"ה).

ולגבי רגל מבטל אבילות של השלושים, אם חל יום השביעי בשבת, דינו כנ"ל, אבל אם חל יום השמיני בשבת, או שנגמרו ימי האבילות כמה ימים קודם הרגל, לבני ספרד: מותר מיום שישי ברחיצה בחמין [ובתספורת, אם הוא אבל על שאר קרובים, אבל על אביו ואמו אסור בתספורת עד שלושים יום] וקציצת ציפורנים ובגדים מכובסים, כיון שמקצת היום ככולו, (עי' שו"ע יו"ד שם ס"ג ובדי השולחן שם סקע"ח וביה"ל סי' תקמ"ח ס"ח וכה"ח שם סקמ"ד). ולבני אשכנז: יש מתירים רק מחצות. (עי' רמ"א יו"ד ואו"ח שם).

הכנות ביום שישי ליל הסדר

הקדמת הבישולים

ראוי להקדים את הבישולים ליום חמישי ושישי, [אף בתבשילים שמפגיגים טעם שמעיקר הדין מותר להכניס ביו"ט] ולא יכינו בליל יו"ט, כדי שיהיו פנויות לספר ביציאת מצרים, שגם הם חייבות בה.

תע"ג סק"א וכה"ח שם סק"ג). ואם מרובים האורחים יכינו כמה מי מלח בכוסיות קטנות. (תורת המלאכות ח"ז עמ' קכ בשם הגר"ק, ונתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה).

הכנת הפתיל צף

ראוי לכתחילה להכין את הפתיל צף בערב שבת להדלקת נרות בליל יו"ט. [ואף למקילים, מ"מ לכתחילה עדיף להכניס משום חשש מתקן מנא].

הכנת נר השמה

יכינו נר שדולק 48 שעות, כדי שיוכלו להדליק נרות בליל יו"ט. [כיון שנה של 24 שעות לא יספיק, ויש שמוסיפים מעט שמן ודולק עוד כמה שעות, עד זמן הדלקת הנרות].

הכנת הנר ליקנה"ז

כיון שחל ליל הסדר במוצאי שבת, ועושים הבדלה בקידוש יכינו נר אבוקה להבדלה, ובזמנינו מצוי בחנויות נר יקנה"ז שהוא נמוך, [כיון שמצוה מן המובחר באבוקה, (סי' רצ"ח ס"ב), ואם ידליק אבוקה גדולה לא יוכל לכבותה ביו"ט].

הכנות המצויות לשבת וליו"ט

ונציין כאן עוד כמה מיני הכנות, א', נייר טישו, ב' מפות ניילון, ג' מדבקות מכור לגוי, ד' ראוי להכין שעון שבת שיכבה את אור החשמל, אך אינו חיוב, ומנהג העולם להקל בזה. ה' הטבלת הכוסות לליל הסדר, ו', לחם משנה לסעודות שבת. ז' העברת המקרר למצב שבת וחג ומצב ארון, ח' סידור שעון שבת לשעה מאוחרת יותר, ט', יזהרו להפריש חלה מאפיית המצות, ונתבאר הדינים בארוכה בשערי יוסף פסקי הלכות אפיית המצות. י' הכנות חוט דנטלי לנקות השיניים.

דיני הכנת האוכל לשבת

בישול בסירים של פסח

מבשלים את האוכל לשבת, בסירים של פסח, [אם אוכלים את החמץ במרפסת או בחדר צדדי, וכדלהלן], אבל אם מבשלים חמץ או קטניות, יבשלו בכלי חד פעמי וכמו שיתבאר להלן.

בישול דייסא/חמץ שנדבק לסיר לשבת

אסור לבשל דייסא או מאכלי חמץ [כגון חיטה או גריסים] שנדבקים לסירים לשבת, כיון שלא יוכל לנקותם משבת מהחמץ (ש"ע סי' תמ"ד ס"ג ומשנ"ב שם סק"א). [ומ"מ אם עבר והכין ידיחו מתחת הברז היטב, ואין בזה איסור הכנה, כיון שהוא רוצה כעת בנקיונו כדי שלא לעבור על איסור חמץ]. אך אם מבשל בסירים חד פעמיים חמץ, אין איסור זה. אך יזהרו שלא להכין כמות מרובה ולאכול את כלי החמץ, וכן יזהר שלא יכניס במטבח הכשר לפסח אלא בכירה חשמלית בחדר צדדי, וכן יזהר שלא יגע הסיר בכלי הפסח, [ויכין כפות ומזלגות וסכינים של חמץ, שלא יבוא להשתמש בטעות בכלי הפסח מחמת ההרגל]. וכן יזהר שלא לערות מכלי הפסח לכלי החמץ, אך בדיעבד אינו נאסר. (פמ"ג סי' תמ"ד משב"ז סק"ד ושעה"צ שם סק"ד).

בישול האוכל לשבת בכלי פסח

בזמנינו נהגו לבשל את האוכל לפסח בכלי הפסח. (משנ"ב סימן תמ"ד סק"ד בשם המהרי"ו, ובכנה"ג שם, ובפר"ח שם), אך יזהרו

הכנת המצות

אין צריך לברור את המצות השבורות מתוך השלימות בערב שבת, [כיון שאין בזה איסור בורר, כיון שנחשבים כמין אחד ונידונים כקטנים וגדולים (עי' רמ"א סי' ש"ט וכה"ח שם סק"ב והגריש"א באורחות שבת ח"א פ"ג ס"ו דלא כדעת הגרש"א שם להחמיר)].

הכנת החסה

לכתחילה יש להכין את החסה [מהדריין] לנקותם בערב שבת, [מתולעים, עפר, ריסוס (וכאופנים שנתבארו בשערי יוסף הלכות תולעים)], ויניח אותה בתוך נייר סופג, [כדי שלא תתעפש, ולא בתוך מים, כי יש בזה חשש כבוש כמבושל]. [כיון שיש מחמירם בכל בורר שאפשר לעשותו בערב יו"ט, עי' ביה"ל סי' תקי"ב ובחזו"ע יו"ט עמ' עו ובשו"ת ברכת יהודה ח"ב סי' נב, ובארוכה בספרי שערי יוסף הלכות יו"ט]. ואם שכח ולא הכין את החסה בערב שבת, לבני ספרד: מותר להשרות אותה במים בליל יו"ט. (עי' בארוכה בשערי יו"ט), ולבני אשכנז: יעביר אותה מתחת ברז המים ובסבון. (עי' חוט שני יו"ט עמ' קלב).

הכנת הזרוע

לכתחילה יש לצלות את הזרוע ביום שישי, [על גחלים (ש"ע סימן תעג ס"ד), ובזמנינו אפשר אף ע"ג הכיריים של גז או בתנור (שערים מצוינים בהלכה סי' קי"ח קו"א ס"ה)] ואם שכח ולא צלה ביום שישי, יצלה את הזרוע בליל יו"ט, ויקפיד לאוכלו ביו"ט, שלא יהיה איסור בישול שלא לצורך. (משנ"ב סי' תע"ג סק"ב).

הכנת הביצים

לבני ספרד: נוהגים לבשל את הביצה (ש"ע סימן תע"ג ס"ד) ומנהג בני אשכנז: לצלותה, (רמ"א שם ומשנ"ב שם סק"ב), ולכתחילה יקדים ליום שישי, ואם שכח ולא בישלה, יבשלה בליל יו"ט, ויקפיד לאוכלה ביו"ט. [וכנ"ל לגבי הזרוע].

הכנת החרוסת

לכתחילה יש להזהר להכין את החרוסת ביום שישי, [לבני אשכנז: כיון שלא מפיגים טעם ואפשר להכניס מבעוד יום, ולבני ספרד: מעיקר הדין מותר להכניס ביו"ט, (עי' שו"ת אול"צ ח"ג פ"ד תשובה א', ובארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט עמ' 98)] אם שכחו יכין אותה בליל יו"ט, לבני ספרד: [וכדלהלן לגבי חריין] מותר להכניסה כרגיל, [כיון שמלאכת לישה הותרה ביו"ט. (ש"ע סי' תק"ו ס"א), ומשום מלאכת טוחן מותר כיון שהוא לצורך יו"ט], ולבני אשכנז: א' ישנו בצורת הנתינה, ולכן יתנו את היין בהתחלה, ב' יזהרו לעשות כמות קטנה הנצרכת לסעודה, ג' [משום איסור טוחן] יחתוך התמרים אותם בסכין בחתיכות גדולות מהרגיל בסמוך לאכילת החרוסת.

הכנת החריין

יכינו ביום שישי, אך הרבה פעמים אם יפוררו את החריין ביום שישי הוא מפיג טעם, ולכן לבני ספרד: אפשר לפורר את החריין ביו"ט לכתחילה, [אף אם הוא לא מפיג טעם], כמו בחול, בפומפיה או במגרדת, ואין בזה משום "עובדין דחול", ולבני אשכנז: יחתכו אותם בחתיכות גדולות מהרגיל בסכין. (ונתב' בארוכה בשערי יוסף יו"ט).

הכנת המי מלח

יזהר להכין את המי מלח בערב שבת, [כיון שאסור להכניס בשבת (ש"ע סי' שכ"א ס"ב) וביו"ט, שאף ביו"ט יש איסור כובש כבשים], ואם לא עשה יכין ביו"ט מעט מי מלח, (משנ"ב סי'

שאם אוכלים בכלי חמץ שלא יערו מכלי ראשון של פסח לתוך קערה של חמץ (א"ר שם סק"ד ובכה"ח שם סק"ה).

בישול קטניות

אף הנוהגים שלא לאכול קטניות בפסח, [כגון אורז וכדו'] מ"מ בשבת זו, לבני ספרד: יכולים לבשל קטניות לפסח בכלי הפסח, ולבני אשכנז: מותר לבשלם רק בכלי חמץ (הגרי"ח זוננלפד זצ"ל). או בכלי חד פעמי, ויש מחמירים שלא לבשל קטניות בשבת זו, אף שמבשלם בכלי חמץ. [אך נראה שאין בכלל מנהג זה שלא לאכול קטניות שאינם מבושלים כגון במבה]. (חזו"א קובץ אגרות ח"א סי' קפ"ח, הל' חג בחג ער"פ שח"ב).

מקום וסדר אכילת סעודות שבת

מקום האכילה בחצר או בחדר צדדי. (בא"ח פרשת צו דיני ער"פ שחל בשבת ס"ג). כגון במרפסת (אורחות רבינו ח"ב עמ' יב בשם הקה"י), או בכניסה לבית וכדו', [ובשעת הצורך אפשר לאכול בבית הכנסת, כיון שדינו כסעודת מצוה, (עי' ירושלמי פסחים פ"א ה"א, ושו"ע סי' קנ"א ס"ד שבסעודת מצוה, וכן השיב הגר"ח בספר פסח כהלכה עמ' קסז)].

ולגבי סדר סעודות הערב והבוקר, מצינו כמה אפשרויות באכילת סעודות לילה ובוקר בשבת.

אפשרות מס' א'

יאכלו את הלחם בחדר צדדי או במרפסת, [וכנ"ל, ויזהרו שלא לאכול חמץ על גבי שטיח או ע"ג כסאות שיש בהם חריצים, אלא בכסאות פלסטיק, ויש שנוהרים אף שלא לאכול בחולצה עם כיסים] ויזהרו שלא יתפזרו הפירורים בבית⁴, ולאחר מכן ינערו את הבגדים וישטפו את הידים (עי' שו"ע סי' תמ"ד ס"ד), וינקו את הפה [ולגבי צחצוח שיניים יתבאר להלן] ויעבור לאכול

את הסעודה והתבשילין בשלחן בסלון שהוא כשר לפסח, [ולא יברכו ברכת המזון].

אך מ"מ צריכים להזהר ב8 דינים, א. שלא יהיה חסרון בכבוד סעודת/שולחן שבת. **ב.** יש שמחמירים בזה משום סילוק שולחן כיון שאוכלים את החמץ ואח"כ מסלקים את השולחן והנילון ומביאים את שאר המאכלים בכלים של פסח, ולכן מברכים לפני הסעודה בורא פרי האדמה ושהכל מזונות על מאכלים אחרים, ולכיון לפטור בהם את המאכלים שיאכל בתוך הסעודה, אך להלכה נראה שאינו נחשב סילוק שולחן, כיון שהוא רק משום חמץ, ועדיין לא אכל את כל הסעודה, אין דינו כסילוק שולחן⁵. (הסכמת הפוסקים). **ג.** ראוי לכתחילה לחזור ולברך ברכת המזון במקום שאכלו, אם אפשר לו בלא הרבה טירחא. (עי' שו"ע סי' קפ"ד ס"א, ומשנ"ב שם, ובחוט שני פסח עמ' קפח, ונתב' בארוכה בשערי יוסף הל' ברכות). **ד.** יזהרו בשינוי מקום אף שלכתחילה לא ישנה ממקום למקום, באמצע אכילת פת, (עי' שו"ע סי' קע"ח ס"א), **ומ"מ אף אם מכוונים בדעתם בשעת הברכה לשנות מקום, מ"מ עתה שלא ממשיכים לאכול פת, יש בזה שינוי מקום, ולכן אם אוכלים במרפסת או בחצר, [ולא רואים את מקום האכילה או שיצאו לכיפת השמים] ואח"כ חוזרים הביתה לאכול את שאר הסעודה, יש בזה משום שינוי מקום, כיון שאין ממשיכים לאכול בבית פת, ולא מועיל מה שדעתם להמשיך לאכול בבית, ויברכו ברכת המזון ואח"כ יגמרו שם את כל הסעודה. **ה.** אם בירך על מיני מתיקה, ועל שאר דברים שאינם באים מחמת הסעודה, צריך לחזור ולברך עליהם שם. **ו.** אף שצריך להדליק נרות במקום סעודה, (שו"ע ומשנ"ב סו"ס רע"ג). **ומ"מ די במה שיש אור החשמל, ז.** יזהרו בדיני קידוש במקום סעודה. [כגון**

אך יש לדון לגבי הסלטים שרגילים ללפת עמהם את הפת או מיני מתיקה יצטרך לברך שוב, וכ"כ בספר מפי כהן (סי' קע"ז ס"ב). אך בצירוף הטעמים דיבוארו להלן, נראה שלדינא אינו צריך לחזור ולברך.

ב' בספר בר אלמוגים (סי' מ"ד) כתב שאם נגמר לו הפת אינו נחשב סילוק כיון שאם היה לו פת אחרת היה ממשיך לאכול.

ג' בשו"ת עמק התשובה (ח"ה סימן כז) כתב שכאן שמה שמספיק את האכילה כיון שהוא אנוס מחמת חשש חמץ הו"ל כמו נשבר השולחן או שהוצרכו לקחתו דלא נחשב סילוק אף שהוצרכו להביא לפניו שולחן אחר ואילו לא היה חייב לעבור מחמת החמץ היה ממשיך סעודתו במקומו הראשון והו"ל כמו נשבר השולחן רבינו יהודה לדינא בחשו"ק חמד (פסחים קא:), ושכן כתב בתוספת רבינו יהודה החסיד (ברכות מא: ד"ה לאחר) שהקשה כיון שפסח נאכל רק לשובע ולרבנן שחולקים על הלל לא אוכלים עם הפסח מצה וגם לא לאחריו מכיון שהוא נאכל על השובע וא"כ האם יצטרכו לברך תחילה וסוף ותירץ בזה"ל: כי מה שנאכל בלא פת אינו אלא מחמת המצווה ולא מחמת שקצים בפת ומושכין ידיהם ממנו עכ"ל. ע"ש, וכ"כ בשו"ת אז נדברו (ח"ח סי' נו), וכ"כ לדינא בספר וזאת הברכה (עמ' 78), ואמנם בשו"ת להורות נתן (ח"י סי' כ) כתב דתליא במח' הראשונים מדוע פת פוטרת ע"ש. ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ברכות.

ומ"מ ישנה עיצה בזה להסתלק מן הספק לברך לפני הסעודה בורא פרי האדמה ושהכל מזונות על מאכלים אחרים, ולכיון לפטור בהם את המאכלים שיאכל בתוך הסעודה, וכ"כ בשערי הברכה עמ' קנט בהערה.

⁴ . ומ"מ בפירורים בעלמא אין לחוש, מב' טעמים וכמ"ש בב"י (סי' תמ"ד) בביאור שו"ת הרא"ש (כלל כד ס"א) א' כיון שאין בהם שיעור כזית, ב' כיון שהם נדרסים ברגלים, והו"ד במג"א (סי' תמ"ד סק"ו) ובכה"ח (שם סק"ב), ובמשנ"ב (שם סק"ו) כתב רק את הטעם הב'.

⁵ . נחלקו הפוסקים האם זה נחשב כסילוק שולחן, בשו"ת חשב האפוד (ח"ב סי' קלא) כתב שהוא סילוק שולחן וצריכים לחזור ולברך, וכן השיב הגר"ח בספר אב בברכה (עמ' שכ) שבער"פ שחל בשבת דינו כסילוק שולחן. [והו"ד בספר עזרת אליעזר עמ"ס ברכות עמ' 25]. וכן כתב בהגהות אבן ישראל ע"ד המשנ"ב, סי' תמ"ד, וישנם חוששים וחוזרים ואוכלים בסוף הסעודה פת, אך אם אוכלים את הסעודה במקום אחר, עדיין יש בזה חשש של סילוק שולחן, וצריכים לחזור ולברך.

ולמעשה נראה צירוף כמה טעמים מדוע אינו נחשב סילוק שולחן.

א', מבואר מדברי הראשונים שיש ב' דינים בסילוק שולחן א' מה שאוכלים אח"כ סעודה אחרת, ב' שמושכין ידיהם מן הפת, וכתב במג"א (סי' קע"ז סק"ז) דוקא אם יש ב' החסרונות, נחשב סעודה אחרת, וכיון שכאן משכו ידיהם רק מן הפת, ואכילת הבשר והתבשילין עיקר הסעודה, ולא יכול לומר שהסתלק מן הסעודה, וכן נראה מדברי הביה"ל סי' קע"ד ד"ה שאין אנו רגילין, שסילוק שולחן היינו דוקא שמסיים את הסעודה ואוכל דברי מתיקה. וכן נראה בביה"ל סי' קע"ז ס"ב ד"ה שאין, וכ"כ בספר קודש הלולים (סי' נ"ד סק"ג) וכן הו"ד הגריש"א בספר ברכה אחרונה (עמ' קפב בהערה), ובספר ליבון הלכה (עמ' 217), וכן הו"ד בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (עמ"ס ברכות עמ' תקפא) וכן הו"ד הגריש"א והגרשז"א בשבות יצחק (פסח עמ' קיא) וכן הו"ד הגרי"ש וואזנר זצ"ל בקונ' מועדים וזמנים (פסח עמ' 10) וכ"כ בחוט שני (ברכות עמ' קעג).

חסרון כבוד שבת באכילה בהול

ה). ישנם נוהגים לאכול רק כזית פת בכניסה לבית, ולברך ברכת המזון, ואח"כ להמשיך לאכול את הסעודה בתוך הבית, [ויש בזה כמה חסרונות, א' כיון שאוכלים אכילת שבת אכילת עראי, ב' לכתחילה משום עונג שבת לאכול את החלות עם הסלטים, ולא לאוכלם לבד, ג' צריך לאכול במקום הנרות, ד', ראוי לאכול את הדגים והבשר בתוך הסעודה, (כמבואר במג"א ובמשנ"ב ריש סי' רמ"ב, לגבי אכילת הדגים בתוך הסעודה, ואמנם ע"י רמב"ם בפ"ל משבת ה"ט) ומ"מ מעיקר הדין אין קפידא בזה].

אכילת פיתות או חלות

רבים נהגו לאכול דוקא פיתות/פרנות וכדו', ולא חלות, [א' כיון שאין בהם פירורים, ב' אין בהם שומשום, ג' אין צריכים הקפאה]. אך אין חיוב דוקא לאוכלם, ואפשר אף לאכול חלות ולחמניות, ורק יזהרו אח"כ בפירורים, [ואם אוכלים חלות יורידו את הפתק של המאפיה לחלה כדי שיבערו בערב פסח, ומ"מ לא יורידם מחלות לחם המשנה משום שלם, ויכול לזורקם בבית הכסא, ויש שהקפידו שלא לאכול פיתות כיון שאופים אותם במהירות כי אינם מגיעים לידי חימוץ, ונמצאו שאוכלים מצות, אך להלכה אין לחשוש בזה, ופשוט]. ומ"מ אם מקפיד לקנות פיתות, וחושש שיגמרו לפני התפילה, יכול לקנותם אף לפני התפילה. (עי' משנ"ב סי' פ"ט סקל"ו, וביה"ל ריש סי' רנ"א, ובספר שערי יוסף שבת ח"א סי' רנ"א).

ברכת מצות מבושלות

ברכת מצות מבושלות או מטוגנות, המוציאה, כיון שקובע עליה סעודה, ואף שבישלה ברכתה המוציאה כיון שיש בה שיעור כזית (עי' שו"ע סי' קס"ח סי', ומשנ"ב שם סקנ"ו, וכה"ח סי' תס"א סקנ"ה). [ואף שהוא עדיין ער"פ, מ"מ אף לבני ספרד שכל השנה נוהגים לברך על המצה מזונות, בשבת זו אפשר לברך עליה המוציאה, א' כיון שבהרבה מקומות אוכלים מצות בשבת זו, כגון בתי חולים מלון וכדו', ב' יש עליה צורת פת, ג' לא פקע ממנה ברכת המוציאה, ד' אפשר לסמוך ע"ד הפוסקים שסעודת שבת קובעת לפת סעודה, ה', כיון שאי אפשר למצוא בשבת רגילה זו לחם בקלות, כיון שאין ועוד].

צורת הכנת מצות מבושלות

יכניס את המצות [מכונה, ובמצות יד יתפרקו, או שיכניסם ע"י מלקחיים] לתוך סיר עם מים או מרק צח [פרוה], רותח בחום שהיד סולדת בו שאינו על האש, ויתן את המצות למשך דקה [במצות מכונה, בשיעור זמן שתספיק להתבשל, ובמצות דקות אף כחצי דקה] או שיטגן את המצות בשמן עמוק או בביצה שיתבטל ממנה טעם מצה⁷. ויזהר

שאוכלים את החמץ בחדר מדרגות, ואח"כ נכנסים לאכול בבית]. (ח). יזהר לייחד מעט מלח לטבל בו את הפת. [ובודאי שלא להשתמש במלח המיוחד לפסח].

אפשרות מס' ב'

לאכול את כל הסעודה במקום צדדי, או במרפסת [מקורה] או בהול, בכלים חד פעמיים, [מכובדים לשבת, ואין זה חסרון כבוד שבת] ומקיים בזה מצות עונג שבת [באכילת הלחם עם הסלטים], וידליקו שם את הנרות.

אפשרות מס' ג'

יש מבני ספרד: שנהגו לאכול בסעודות שבת מצות מבושלות, ויקיימו בהם ג' סעודות שבת, [כיון שבמצה מבושלת אף שיש לה תואר של מצה, מותר לאוכלה בער"פ כיון שלא יוצאים בה יד"ח מצה, (כמבואר בשו"ע סי' תס"א ס"ד, וזכ"פ מש"כ בשו"ת הריב"ש סימן תב, ובמג"א סי' תמ"ד סק"ב) בשם המהרי"ל, חיי אדם והו"ד בשער הציון סי' תמ"ד סק"א, ובכה"ח סי' תע"א סקל"ד, ובשו"ת אול"צ ח"ג עמ' קמו, ובחזו"ע פסח עמ' רסב)], אך לבני אשכנז: נהגו שלא לאכול אף מצות מבושלת. (שו"ת בית דוד חאו"ח סימן רמ"ז, ובשעה"צ בשם ביאור הגר"א בדעת הרמב"ם שאסור לאכול בער"פ מצה מבושלת אף קודם שעה עשירית). ואף לבני ספרד ראוי לכתחילה לקיים את מצות סעודת שבת בפת⁶. ומ"מ במקומות גדולים שלא מכניסים לשם חמץ, כגון בבתי חולים ובתי מלון וכדו', [או במקום שישנם ילדים קטנים שיכולים לפזר את החמץ] מביאים מצות מבושלות, ולכן אף בני אשכנז שנמצאים במקום כזה, יאכלו מצות מבושלת. [וכמו שיתבאר להלן לגבי סעודה שלישית, שאף לבני אשכנז מן הדין מותרים לאכול בער"פ, אך שלא נהגו כן, וכנ"ל (עי' ערוך השולחן סי' תמ"ד סק"ה)].

אפשרות מס' ד'

יש מקילין בליל שבת לאכול מצות רגילות, [ובבוקר אוכלים מצות מבושלות וכנ"ל], ויש בזה כמה חסרונות א' כיון שלבני ספרד נחלקו הפוסקים האם ברכתה מזונות (שו"ת אול"צ ח"ג פי"ד תשובה א'), או המוציאה, כיון שנהגו רבים לקבוע עליה סעודה, (שו"ת יחוד ח"ג סו"ס כ"ז) ומ"מ אם אוכלה בשיעור קביעות סעודה ברכתה המוציאה. ב' כיון שנהגו שלא לאכול מצה בליל י"ד, [אף שהמג"א (סי' תע"ג סק"ו) והמשנ"ב (סי' תע"א סק"ב) כתב להקל, ובשו"ת רב פעלים (ח"ג סי' כ"ז), וכמנהג העולם שלא לאכול מצה מר"ח], ג' חסרון עונג שבת באכילת החלות, אך מ"מ בשעת הצורך נהגו לאכול כך, [כיון שהעונג שבת שלהם פחות לחץ אין בזה חיסרון].

סעודות שבת כדי שלא יצטרך לחזר אחר ביעור חמץ בשבת עכ"ל, וע"ע בשו"ת תעלומות לב (ח"א חאו"ח סימן ד').

⁷. ולגבי האם מותר לעשות מצה מבושלת בשבת. נחלקו הראשונים יש בישול אחר אפיה, שבספר יראים (סימן רע"ד) כתב שיש בישול לאחר אפיה, וכ"כ בסמ"ג (לאוין סה), אבל הראב"ה (סי' קצ"ז) שכשם שאין בישול לאחר בישול כך אין בישול לאחר האפיה אף אם מבשלו במשקה, וכ"כ בב"י סי' ש"ח. ולהלכה כתב בשו"ע סי' ש"ח ס"ה, שיש מי שאומר שיש בו איסור בישול, ויש מתירין, ויא"ו ויא"ו קימ"ל כ"א בתרא וכמ"ש בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' קי"ד), בכנה"ג (ככלי הפוסקים כלל סב) ובשו"ת גינת ורדים (ח"ו"מ כלל ה' סי"א) ובשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' קי"ד), ולפי"ז מבואר דעת השו"ע להתיר. ואמנם ברמ"א שם כתב שאף למתירים, היינו דוקא בכלי שני, וכן כתב בשו"ת שמש ומגן (ח"ב ס"ח) אבל בב"י שם נראה שהוא אף בכלי ראשון, וכ"כ במג"א (שם סק"ט), וכ"כ בכנה"ג (שם הגה"ט) וכ"כ במטה יהודה (שם סק"ג), וכ"כ לדינא בשו"ת יחוד (ח"ב סי' מ"ד) ובלוית חן (סי' מט), ובשו"ת יבי"א

⁶. בשו"ת אול"צ (ח"ג פי"ד בביאורים) כתב שהטוב ביותר לקיים הסעודות בפת כמנהג אבותינו ובקובץ מבית לוי בתשובת הגר"ש וואזנר זצ"ל שאין לחדש שום דבר ובודאי אוכלים חלות לחם בב' סעודות דהיינו ערב ובוקר וכמו שהיו נוהגים מימות מתן תורה עכת"ד, ואולם כבר מבואר בראשונים שבשבת זו נהגו לאכול מצה, וכמו שכתב רבינו יצחק אבן יגיאית בהשגת הראב"ד (פסחים יג.) כשחל ער"פ בשבת מבערין הכל לפני השבת ואוכל מצה בשתי סעודות של שבת ע"ש, וכ"כ בשו"ת תמים דעים (סימן רמ"ה ד"ג סעי"ג), וכ"כ בשו"ת הגאונים שערי תשובה (סימן צ"ג) שנהגו לאפות מצה בער"ש ולאוכלה בשבת ע"ש. ובב"י סי' תמ"ד כתב שאין להקשות מדוע לא תיקנו לבעל את הכל מלפני שבת ובשבת יאכלו מצה עשירה, וכתב שם שמכיון שאין סיפוק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה, ולכן לא הטריחו חכמים לעשות כן ע"ש, וכן מצינו באור זרוע (ח"ב דף נט ע"ד) שכתב בזה"ל: כשחל י"ד בשבת מנהג טוב לאכול מצה עשירה בכל

שהמצה תהיה בשיעור כזית. [ונראה שאם אפשר עכ"פ להקל בשיעור כזית הקטן של 15 גרם, ולטגן אף חצי מצת מכונה].

אכילת מצה לילדים

לילדים פחות מגיל חינוך אפשר להביא מצה אף שיוצאים בה יד"ח, [כיון שקטן שלא יודע מה שמספרים בלילה מסיפור יציאת מצרים מותר להאכילו מצה. (רמ"א סי' תע"א ס"ב)].

אכילת ביצים בבוקר

יש שנהגו שלא לאכול ביצים בערב פסח ולכן בשבת בבוקר לא יאכלו ביצים, אך מעיקר הדין מותר לאכול ביצים בשבת זו. (עי' משנ"ב סי' תע"א סק"ג, ובא"ח שם).

זמירות שבת

יזהרו שלא לשמור הזמירות שבת, של כל השנה, כיון שבדרך כלל מצוי בהם חמץ, (מעדני יו"ט ער"פ שח"ב) וגם לא ישתמשו בשל פסח, אלא ישתמשו בנקיים, ויזהרו מחמץ, או שיזמרו לאחר שיגמרו לאכול חמץ. [ויש מקילים בזה כיון שהוא רק חשש פירורים בעלמא].

צירוף מצות ללחם משנה

לכתחילה יש לקחת פיתה ללחם משנה, ולא מצה, [כיון שלא ראויים לאכילה בשבת כיון שהוא ער"פ, לכתחילה אינו מצטרף ללחם משנה (עי' משנ"ב סי' רע"ד)]. יכול לצרף מצה רגילה ללחם משנה, ואינה מוקצה, אף שאסור לאוכלה בליל הסדר, כיון שילדים קטנים יכולים לאכול את המצה. [ומצה של אפיית מצות מצוה, לא יקחנה כיון שדינה כמוקצה מחמת חסרון כיס]. (עי' פמ"ג א"א סי' תמ"ד ס"א וסי' תע"א א"א סק"י ובא"ח ש"א פרשת צו דיני ער"פ שח"ב, ונתבאר בהרחבה בשערי יוסף הלכות מוקצה, ובשערי יוסף ער"פ שחל בשבת). אך מ"מ לא יקח את המצה הזאת לאוכלה בפסח, כיון שיכול להדבק עליה פירורים של חמץ. [ומ"מ לכתחילה יכול להשאיר לו פיתה, ללחם משנה, אע"פ שיודע שלא יאכלה, ואין בזה משום בל תשחית כיון שהוא לצורך מצוה, וגם משום שיקיים בזה מצות ביעור חמץ].

דיני השכמה לתפילת שחרית בשבת

א. משכימים בבוקר להתפלל מוקדם, כדי להספיק לאכול סעודת הבוקר לפני סוף זמן אכילת חמץ. ואם יקום מאוחר נמצא שמבטל סעודת שבת, (ספר חסידים סימן שיד, משנ"ב סי' תמ"ד סק"ד, ובא"ח ש"א פרשת צו דיני ער"פ שחל בשבת ה"ב) ויש שנהגו לקום בנץ, אך אין חיוב בזה. [ורק בסעודה שלישית יש קולא שמותר לקיימה בפירות או במיני תרגימא, אבל בסעודה שנייה יש לקיימה בפת]. ומ"מ אם אינו אוכל מאכלי חמץ, אלא רק מצה מבושלת, אין עליו חובת השכמה. [אך מ"מ ראוי שיאכל מוקדם כיון שאוכל סעודה שלישית מוקדם לאחר תפילת מנחה גדולה, ויאכלה לעונג].

ב. אם קם מאוחר יתפלל שחרית, ויעשו סעודת שבת, ואח"כ ישמעו קריאת התורה ומוסף. (שו"ת משיב דברים או"ח סי' סד ובספר ער"פ שח"ב פט"ז ס"ב).

ג. אם קם מאוחר [באונס] ולא יספיק גם להתפלל וגם לאכול סעודה, לא יאכל לפני התפילה, אלא לאחר מכן יעשה קידוש על יין, ויקיים סעודת שבת וכאופנים שיתבארו להלן בקיום סעודה שלישית.

זהירות באכילת חמץ קודם סוף זמן אכילת חמץ

יזהרו לגמור שלא לאכול חמץ קודם זמן סוף אכילת חמץ, [ובשנה זו בבני ברק הוא למג"א לחומרא 9:39, ולמג"א 10:01, ולהגר"א 10:32], וראוי לעורר את הרבים להקפיד ע"כ, וכמדומה שרבים נכשלים בזה. [ומ"מ את הברכת המזון יכולים לברך לאחר מכן, ואין חייבים לשייר לחם לברכת המזון].

דיני ביעור חמץ הנשאר בשבת

חמץ הנשאר בשבת, צריך לבערו לאחר סוף זמן אכילת חמץ, ומצינו כמה סדרי עדיפויות בביעור החמץ בשבת, וכדלהלן.

א. אם נשאר כזית לחם, [בכמות גדולה] יחתוך מעט ויזרקם לבית הכסא ויוריד עליהם את המים, (משנ"ב שם סק"א), אבל אם נשאר פחות מכזית כגון פירורי לחם בתוך הצלחות וכדו', מותר לשים אותם בתוך הפח אשפה שבבית, ואי"צ לבערם, והרי הם כמטונפים. (ספר היראים סי' ש"א ומשנ"ב סי' תמב סק"ג), [ואם נשאר לו יותר מכזית, נחלקו הפוסקים אם יכול לפרסם, או דלמא כיון שהם ביחד יותר מכזית, הרי הם מצטרפים ביחד, (עי' שו"ע סי' תמ"ב סי"א), אלא א"כ מניחים בשקיות נפרדות (הגרמ"ש קליין שליט"א והו"ד בעיטורי מרדכי פסח עמ' רלה) ויש מקילים שאף אם נשאר לו מעט יותר מכזית יכול לחותכם לפחות מכזית וישליכם לאשפה. (חזו"ע פסח עמ' רנח, ושו"ת יחוד ח"א סי' צ"א)]. אך מ"מ אסור לזרוק לפח אשפה של הבניין את הלחם, [כיון שהרי הוא ברשותו ואף אם נפסל מאכילת כלב, צריך ביעור וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ז תשובה יג) ובשו"ת אג"מ (אור"ח ח"ג סימן נז) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן נו) ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן קל"ז) וכן נראה בבא"ח (דיני ערב פסח שחל בשבת). ולכן נראה שיש להחמיר בזה].

ב. אם נשאר לו הרבה חמץ שיש בו כזית, ישים אותם בתוך אקנומיקה בתוך הדלי. ואם יש לו פת פירורים שאין בהם כזית, די לשים עליהם חומר פוגם. [כיון שמעיקר הדין פירורים בטלי וכנ"ל].

ג. יכול להביא את החמץ לגוי במתנה [ויזהרו שהגוי יעשה קנין הגבהה או משיכה, ואם הוא הרבה חמץ יעשה קנין במסירת המפתח (משנ"ב שם סק"ב)] או יביא לכלב [שחייב במזונותיו (כה"ח שם סק"ד)] או שהוא הפקר (עי' שו"ע סי' שכ"ד ס"א) ומ"מ בשעת הדחק שאין לו אפשרות אפשר להקל להביאו אף אם אינו שלו, ויביאו בריחוק קצת (עי' משנ"ב סי' תצ"ז סק"ה, ונתב' בארוכה בשערי יוסף הלכות מוקצה), לפני זמן האיסור [עד שעה שישית, ועד אז לכאורה אינו מוקצה ואף שאסור באכילה, מ"מ יכול להביאו לגוי, וכמצוי גויים בזמנינו]. (עי' שו"ע סי' תמ"ג ס"א, ומשנ"ב סי' תמ"ד סק"א). [ואם שכח למכור את החמץ לגוי, והוא חמץ מרובה, בדיעבד אפשר לסמוך על המכירה של רב העיר או השכונה מדין

שהשו"ע הביא דעת האוסרים, וכיון שהוא ספק איסור תורה יש לחוש לדעות החולקים, ולכן ה"ה הכא שאסור לעשותה. ולכן להלכה יש מקום להחמיר בכלי שני או ע"י גוי בכלי ראשון.

(ח"ח חאו"ח סי' לה, וחו"ט סי' פח אות יא) ובחזו"ע (שבת ח"ד עמ' שו), ולפ"ז ה"ה שמותר לתת את המצה, בתוך התבשילין, וכ"כ בילקו"י (ער"פ שחל בשבת עמ' קמד). [ומותר אף לעשות כן על הפלטה, ונתבאר בארוכה בדיני שהייה וחזרה שאין איסור מיחזי כמבשל על הפלטה]. ומ"מ בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ל ס"ד וס"ז) כתב שנהגו להחמיר בזה כיון

זכין. (שד"ח ח"ח מערכת ח"מ סימן ט' אות ב' ובמועדים וזמנים ח"ג סי' רס"ט, ונתבאר בארוכה בהלכות מכירת חמץ).

(ד) יקח שקית וישים בה אקנומיקה וישים בה את החמץ שנשארו. [והאקנומיקה אינה מוקצה, אם רגילים להשתמש בה בשבת לניקוי בית הכסא וכדו', אך יש מחמירים בזה, ולכן אם אינו רגיל להשתמש בו בשבת ייחד אותו בערב שבת, וכתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות מוקצה שיו"ל בקרוב].

(ה) יזרוק את החמץ בפח אשפה ציבורי/עירוני כגון פח טמון או צפרדע [במקום שיש עירוב] אף בלא לפורר. ואף אינו חייב לפגום את החמץ כיון שמפקיר את החמץ. (עי' שו"ע הרב סי' תמב סכ"ח ובמשנ"ב סוף ס"ק לג, ובקובץ מבית לוי עמ' רפב, ובמש"כ בהגדה של פסח יד יוסף, ובספר הורני חוקין פסח ח"א עמ' קיב).

(ו) אם אין לו אפשרות אחרת, כיצד לבטל את החמץ לבטל את החמץ יכפה על החמץ כלי עד מוצאי יו"ט, ובמוצאי יו"ט יבערנו. (שו"ע סי' תמ"ד ס"א).

זהירות בהצנעת כלי החמץ

יזהר להצניע את כלי החמץ, שהשתמש בהם, אף אם לא מוכרם לגוי. (עי' שו"ע סי' תנ"א ס"א). ולא מועיל להכניס את החמץ הנשאר לתוך הארון המכור לגוי, וכתבאר שבזמנינו המכירה חלה כבר ביום שישי, אך מ"מ כנ"ל יש רבנים שמתנים שהמכירה תחול בשבת, בכה"ג יוכל להכניסה לתוך המכירה, עד סוף זמן חמץ. [ואף לאחר סוף זמן אכילת חמץ, אם מצא כלי חמץ שלא מכר אותם לגוי יוכל להכניסם לתוך המכירה, ואינו נעשה מוקצה מחמת גופו].

מצא חמץ לאחר השעה השישית

אם מצא חמץ לאחר השעה השישית, [או שקם מאוחר ויש לו חלה בביתו שלא אכלה] לא יטול את החמץ, כיון שהוא מוקצה מחמת גופו שאסור באכילה והנאה. (שו"ע סי' תמ"ו ס"א ומשנ"ב שם סק"ה, וכיון שאסור באכילה ובהנאה לאחר שש אף שאיסורו מדרבנן דינו כמוקצה מחמת גופו, וכ"כ במשנ"ב סי' תמ"ד סק"א). וישפוך עליו אקנומיקה וכנ"ל או שיאמר לגוי שיקחנו ויחתכו לפירורים ויוריד אותו בבית הכסא. (משנ"ב סי' תמ"ד שם, וסי' תמ"ו סק"ו).

ביטול החמץ בשבת

אע"פ אם ביטל את החמץ בבדיקת חמץ, חוזר ומבטל את החמץ. ויאמר את הנוסח הרגיל, ואף שאומר את המילים "וליבטיל ולהוי כהפקר", אין בזה חשש. [ויש מחמירים להרהר את המילים וליבטיל וליהוי כהפקר בהרהור (שו"ת אול"צ ח"ג פי"ד תשובה ב')] ומותר אף לומר את היהי רצון שאומרים לאחר שריפת חמץ כיון שהוא טופס ברכות. (וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף דיני בקשות בשבת, וכ"כ בספר מישרים אהבוך עמ' קמו). [ויש מתירים רק בהרהור, (שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' רי"א ס"ד)]. ויזכור שלא לבטל את החמץ, כיון שאם שוכחים

יכול לבוא מזה להרבה תקלות. [ולכן יש נוהגים לעשות גם ביטול חמץ ביום שישי, (שו"ת תשו"ב ח"ס סי' ריא ועוד)].

טאטוא הבית

לאחר שגמר לאכול את החמץ יטאטא את הבית במטאטא, אם אוכלים במקום שהרצפה מרוצפת. (עי' שו"ע סי' של"ז ס"ב, וביה"ל שם, ובבא"ח שם). ומותר לנקות את הרצפה אף אם יש שם מעט או הרבה פירורים, ואין בזה איסור טלטול מוקצה כיון שדינו כטלטול מן הצד. (עי' שו"ע סי' תמ"ו ס"ג וט"ז סי' שח סק"ח ומשנ"ב שם סקט"ו, ואף לשיטת החזו"א או"ח סי' מז סק"א שאינו נחשב טלטול מן הצד בחוט שני שבת ח"ג עמ' קכה, כתב ש"ל שאפשר שהתירו טלטול מוקצה משום ביאור חמץ).

דיני צחצוח השינים בשבת [לאחר אכילת

החמץ]

לאחר אכילת החמץ, יזהר לצחצח את השינים, (בא"ח ש"א פרשת צ"ו ה"ח) [ובפרט מי שיש לו חורים בשינים או פלטות, גשרים, קוביות וכדו'] ואף בערב פסח שחל בשבת, יצחצחו השינים באופן המותר. לבני ספרד: א' אפשר עם משחה ואין בזה איסור ממרח, ב' אין צריך שיהיה מסליקון, ורק נכון להדר. ג' צריך שע"פ רוב בדרך כלל לפי הרגילות לא יוצא דם, אבל אם יודע במאה אחוז שתמיד יוצא לו דם בצחצוח שיניים הרי הוא פסיק רישא ואסור לצחצח את שיניו בשבת. ד' שהמשחת שינים אינה מיוחדת לשם רפואת החניכים, ואם לא אסור משום רפואה. [ואין חשש משום איסור עובדין דחול], לבני אשכנז: א' רבים מחמירים בלי משחה, ב' מברשת מיוחדת לשבת, ג' בלא חשש סחיטה מסליקון אבל אם אינה מסליקון אסור לשטוף אותה אף לפני השימוש. ד' יש להזהר משום איסור ממרח. ומ"מ לכו"ע אף שבכל השנה יש להזהר שלא לשטוף אותה אח"כ, משום מכין משבת לחול, אלא א"כ מצחצח שיניו כמה פעמים ביום, (נתב' בארוכה בשערי יוסף שבת ח"ד סי' ש"ב). מ"מ בשנה שערב פסח חל בשבת מותר להדיחם משום איסור חמץ, ואין בזה איסור מכין משבת ליו"ט, כיון שהוא עכשוי לשבת. [או שירקנה לפח האשפה].

אך אם יש לו חשש שנתקע חמץ בין שיניו, ולא יכול לצחצח שיניו כיון שיורד לו בודאות דם, [או שלא מתקיימים כל האופנים וכנ"ל] יגרגר את הפה במי פה וכדו'. (עי' הורני חוקין פסח ח"ב סי' תמ"ד ס"ב). [ואם לא יכול לנקות את שיניו באופן הזאת, יאכל חלות טבולה במים (הגריש"א במשנת הגרי"ש עמ' קסד), ולבני ספרד: יאכל לאכול גם מצות מבושלות, וכנ"ל].

זמן סעודה שלישית [בער"פ שחל בשבת]

לכתחילה יש לעשות את הסעודה לאחר זמן מנחה גדולה [בבני ברק 1:13]. (שו"ע סי' רצ"א ס"ב, וסי' תמ"ד ס"א) ואם עשה

החמץ כמו עפר וכמו שכתב בשו"ע (סי' תל"ד ס"ב). וכע"ז כתב בחוט שני (פסח פט"ו סק"ב) שאין הכוונה שהוא הפקר אלא רק שהחמץ יהיה מופקר ע"י הביטול, ה' כיון שלאחר הביטול הראשון והשני הוא מופקר, וכ"כ בילקו"י ער"פ שח"ב עמ' קנט. ואמנם בחידושי הרמב"ן (פסחים דף ד:) מבואר שאסור להפקיר את החמץ בשבת כיון שאסור להפקיר בשבת כעין המבואר בגמ' (ביצה לו:) שאין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין גזירה משום מקח וממכר, וכ"כ בפר"ח (סי' תל"ד) וכ"כ בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' קע"ד) ובשער המלך (פ"ח ה"ב מהל' חולב).

⁸ עי' רמ"א סי' תנ"א ס"א וי"ד סי' קכ"א ס"ה ובמשנ"ב סי' תנ"א סקט"ו, שמבואר שמוותר להשתמש בכלי של חמץ בצונן בארעי, ולכן אינו מוקצה, וכ"כ בנ"ד דרך החיים סי' קכ"א ס"ח, וכ"כ בעיטורי מרדכי פסח עמ' רכה בשם הגרמ"ש קליין שליט"א.

⁹ א' בחידושי הריטב"א (שבת קכ.) כתב כיון שאינו מיחזי כקנין, ב' המאירי (שבת קכז:) שמוותר להפקיר בשבת, וכדבריו פסק בחזו"ע שבת (ח"ו דיני עשיית חפציו בשבת אות יא), ג' אף אם אסור להפקיר בשבת, מ"מ מותר כיון שהוא לצורך מצוה וכמ"ש בשו"ע (סי' שכג ס"ז) שמוותר להקנות כלי לגוי בשבת, ד' כיון שאינו הפקר ממש אלא חשיבות

את הסעודה שלישית לפני זמן תפילת מנחה גדולה לא קיים סעודה שלישית אפילו בדיעבד (כמבואר בשו"ע סי' רצ"א שם, ובכה"ח סי' רצ"א סק"ב, אך לבני אשכנז יצא וכמו שיתבאר להלן, ועכ"פ ראוי להחמיר ולאכול שוב לאחר זמן תפילת מנחה וכמו שמבואר שם ברמ"א ס"ג לגבי עשיית סעודה שלישית קודם תפילת מנחה דיצא).

לכתחילה יש להתפלל מנחה קודם סעודה שלישית, אף אם אוכל רק בשר או דגים או פירות, (כמבואר ברמ"א סי' רצ"א ס"ב, מטעמו, וכן בבא"ח ש"ב פרשת חיי שרה הי"ד ובכה"ח שם סק"ב, שע"פ הקבלה העושה סעודה שלישית קודם תפילת מנחה לא יצא יד"ח).

יש להזהר לאכול את הסעודה עד סוף שעה תשיעית. [בבני ברק 3:54] כדי שיאכל את מצות מצווה לתאבון.

אם שכח לאכול סעודה שלישית, ונזכר לאחר שעה תשיעית, אף סמוך לשקיעה, לבני ספרד: יאכל אף מזה מבושלת בשיעור כביצה, ולא יותר. (כיון שהוא במקום מצוה, שולחן גבוה סי' תמ"ד סק"ו, חזו"ע פסח עמ' רסד). ולבני אשכנז: אסור לאכול אף עוגה מזונו, בשיעור כביצה, (עי' שו"ע סי' תע"א ס"א וס"ב, ורמ"א סי' רצ"א ס"ה, ובמשנ"ב סי' תמ"ד סק"ח).

אין יוצאים יד"ח ב' סעודות בליל שבת, ובשבת בבוקר יאכל רק סעודת אחת, [א' כיון שזמן הסעודה אחת בלילה ואחת בבוקר ואחר במנחה וכמ"ש ברמב"ם בפ"ל משבת ה"ט ובשו"ע סי' רצ"א ס"ב ובסי' תמ"ד ס"א, וכן הסכמת הפוסקים, ב' ורק בדיעבד מי שלא אכל בלילה סעודה יאכל בים וכמ"ש ברמ"א סי' רצ"א ס"ב, ג' ע"פ הקבלה הסעודות תלויה בתפילות שלפניהם וכמ"ש בשער הכוונות (דף ע' ע"ג), ומ"מ יש שהביאו שבדיעבד יהיה מועיל ושכן השיב הגר"ח"ק בלקט הלכות פסח עמ' מ', ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ערב פסח שחל בשבת, ובארוכה בספרי גם אני אודך].

אכילת החמין בסעודה שלישית

יש נוהגים לאכול את החמין בסעודה שלישית, ואין בזה איסור, [כיון שאין חיוב לאכול את התבשילין בבוקר, ויש בזה עדיפות מאשר לאכול פירות כיון שהוא ממין תבשיל].

צורת קיום סעודה שלישית [בער"פ שח"ב]

ישנם 13 אופנים בקיום סעודה שלישית, לפי סדר העדיפויות, וכדלהלן. [אך אין היתר שלא קיים סעודה שלישית כלל, וכדלהלן]. לבני ספרד יש שנהגו האופציה הא', ובני אשכנז נהגו האופציה הב'.

א. לבני ספרד: יאכלו מצה מבושלת או מטוגנת (כנ"ל, וע"פ השו"ע סי' רצ"א שם שלכתחילה יש לקיימה בפת, עי' שו"ת רב פעלים ח"ג חאו"ח סי' כז, כה"ח שם סק"ט והליכ"ע ח"א עמ' שט וחזו"ע פסח עמ' סז ורס ובשו"ת יב"א ח"ו חאו"ח סי' לט אות ו', ובשו"ת אול"צ ח"ג פרק יד תשובה א'), ולבני אשכנז: בקניידלך וכדו', אבל לא במצה מבושלת, (דרשות מהר"ל הל' שבת הגדול, ושעה"צ שם סק"א, ושער הציון סי' תע"א סק"כ, ועי' משנ"ב סי' רצ"ה סק"ה, ומ"מ לא נהגו כן). ומ"מ אף לבני ספרד יש אופנים שאין חיוב לנהוג לכתחילה לאכול מצה מבושלת, א' אם היא יבשה, ואינו תאב לאוכלה, ב' שאם ע"י שיאכל מצה מבושלת בסעודה שלישית, ישבע ממנה, לא יאכלנה, אלא יכול לקיים הסעודה שלישית, ג' שכח ולא הכין מצה מבושלת מער"ש וכנ"ל, [ואינו צריך לחפש אצל השכנים]. באופנים דלהלן.

ב. לבני אשכנז: נהגו לחלק את הסעודה בבוקר לשניים לברך ברכת המזון ולצאת לחוץ, (עי' שו"ע סי' רצ"א ס"ג ומשנ"ב סק"ז, שאינו לכתחילה, מ"מ בשעת הדחק מקילים, עי' ב"י ומג"א שם, וכמ"ש בחכמת שלמה שהוא מדין תשלומין וכמו שכתב ברמ"א סי' רצ"א ס"א, וכמ"ש במשנ"ב סי' תמ"ד סק"ח בשם האחרונים, ושהגר"א כתב שנכון לעשות, ואך שמדברי הרמ"א בסי' רצ"ה ס"א לא נקט כן). או לחכות

חצי שעה (אגרות החזו"א סי' קפ"ח). וחצי שעה לאו דוקא, אלא שיעור זמן מה. (שמעתי מהגאון רבי ישראל אולמן שליט"א, והגרמ"ש קליין שליט"א הורה שדי אף 15 דקות). ומ"מ יחזרו ויאכלו בשר או דגים או פירות, לאחר זמן מנחה גדולה. (כנתב' באגרות חזו"א שם, וביאור הדברים שיש לחשוש לשיטות הפוסקים שלא יוצאים יד"ח סעודה שלישית לפני זמן מנחה גדולה). אך לבני ספרד: יש לנהוג את עדיפות מס' א'. [ואף לא בשעת הדחק, כיון שסעודה שלישית קודם זמנה לדעת השו"ע לא יצא יד"ח, וכנ"ל].

ג. לבני אשכנז: אפשר לצאת ידי חובה בסעודת פת הבאה בכיסנין בקידוש בבוקר, ליטול ידים ולאכול פת כביצה, (וכדעת הראשונים שיוצאים יד"ח, עי' חידושי הרשב"א והר"ן שבת קטז; וע"פ הקה"י ברכות סי' כ"ה). ומ"מ יחזרו ויאכלו בשר או דגים או פירות, לאחר זמן מנחה גדולה. אך לבני ספרד: אין לנהוג כן, וכנ"ל שלא יוצאים בסעודה שלישית קודם זמן המנחה. ועדיף את האפשרויות הבאות.

ד. לבני ספרד: יעשו במצה עשירה, [לנוהגים היתר] (עי' שו"ע סי' תס"ב וכה"ח סי' תמ"ד סק"ט) וברכתה מזונו ועל המחיה. (עי' כה"ח שם סק"א בשם המאמר מרדכי, ובחזו"ע פסח עמ' רסג בהערה) [ואף שיש נוהגים לברך עליה המוציא (ברכ"י שם) מ"מ בזמנינו לכו"ע בודאי ברכתה מזונו, ויכול לברך עליה המוציא אלא אוכל ממנה בשיעור קביעות סעודה 230 גרם (עי' כה"ח סי' קס"ח סקמ"ה)]. ומ"מ יזכור לעשות עליה לחם משנה.

ה. עוגה שעשויה מקמח מצה, שברכתה מזונו [כיון שאין בה טעם מצה]. אך רבים מחמירים שלא לאכול בערב פסח עוגה שעשויה מקמח מצה. (עי' רמ"א סי' תע"א ס"ב, והגרש"א בהערות לספר ער"פ שחל בשבת, והגרש"א בסידור פסח כהלכתו ח"א פט"ו הערה 31, ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קיז, ובשו"ת אול"צ ח"ג פי"ג בביאורים לתשובה ג' ובחזו"ע פסח עמ' קצח, ומ"מ נראה שיש מקום להקל במקום מצוה, וכ"ש מספר הפרנס שהתיר מצה עשירה, ואף הגר"ח"ק השיב במועדי הגר"ח ח"ג שמותר לאכול העוגה הנ"ל בער"פ, וכ"כ בשש"כ ח"ב פ"ו הערה מ' בשם הגרש"א, וכן נראה בילקו"י ער"פ שח"ב עמ' קכט, ועי' בגם אני אודך מתשובתי פסח סימן מז מה שנתבאר בזה בארוכה שבעוגות של קמח מצה בזמנינו שנילושות בביצים וסוכר אפשר לאוכלם בער"פ, ופנים חדשות באו לכאן, משא"כ בדעת הרמ"א, ושכן הסכים הגרע"פ, ונראה שאין עניין לאכול כשיעור קביעות סעודה).

ו. כביצה בשר או דגים או ביצים, [וראה לעיל שיש שנהגו שלא לאכול ביצים בער"פ]. (שו"ע סי' רצ"א שם ומשנ"ב שם סק"ה). [וישנה עדיפות לאכול דבר מבושל כיון שיש לו חשיבות (כה"ח שם סק"ב)].

ז. במיני פירות, ובכה"ג מותר לעשותה אף לאחר שעה עשירית, אך יאכל רק כזית, ועדיף א' פירות משבעת המינים, כיון שמברכים עליהם ברכת מעין שלש (שיבולי הלקט שבת סי' צ"ד והו"ד בב"י סי' רצ"א, וכ"כ כה"ח שם סק"ז, ושו"ת אול"צ ח"ג פי"ד תשובה א'). ב' עדיפות במיני פירות שמשביעים כגון תמרים. (פמ"ג סי' רצ"א משב"ז סק"ב, וכה"ח שם סק"ב).

ח. אורז, לנוהגים לאכול קטניות, או לחולים וקטנים עד גיל בר מצוה, כיון שהוא ער"פ. (עי' פמ"ג סי' תמ"ד א"א סק"ב, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' מח). [ויש בו עדיפות כיון שהוא מזין ומבושל].

ט. סלט ירקות. [ואינם דומים לבשר ודגים, וכנ"ל שיש עדיפות לדבר שמבושל].

י. מיני תרגימא, כגון חטיפים, ציפס, עוגיות קוקוס וכדו'. (עי' ב"י סי' תע"א).

יא. בשעת הדחק ישתה יין או במיץ ענבים. [וכדמצינו בדיני קידוש במקום סעודה]. (עי' רמב"ם פ"ל משבת ה"י, ובספר תורת שבת

ס' רצ"א סק"ח, והו"ד בשש"כ ח"ב עמ' רח, והעיר בזה עמש"כ בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סימן סג שבסעודה שלישית אינו יוצא ב"ן, ומ"מ בשעת הדחק יכול להשתמש ב"ן וכ"כ לדינא בספר הורני חוקיך פסח ח"א עמ' שטז, וצ"ע מדברי השו"ע לגבי סעודה שלישית שלא הזכיר האופן הנ"ל, וש"י שכן העיר בילקו"י ער"פ שחל בשבת עמ' קסו), אבל בשאר משקאות לא יוצאים יד"ח.

(יב). יש מקילים שמותר לאכול מצה, (ע"פ מש"כ בספר הפרנס אות נד שבמקום הדחק מותר לאכול מצה אף בערב פסח, וכ"כ בהגהות חת"ס סי' תמ"ד שאם אין לו מה לאכול שיעשה סעודה שלישית במצה, והוא רק מדרבנן ולא נזכר רק בירושלמי ולא בבבלי). אך לא נהגו כן.

(יג). אם אין אפשרות אחרת, יעסוק בדברי תורה [כמו שרשב"י עסק במעשה מרכבה (זה"ק ויקרא דף צה ע"א), והו"ד במג"א (שם סק"ב), ובספר נזירות שמשון, שיעסוק דוקא במעשה מרכבה, אך היינו דוקא לרשב"י שידע לעשות הלימוד תיקון במקום סעודה ומה שיש אומרים שאין חיוב סעודה ג', ובערוך השולחן (שם סק"ו) כתב שכיון שאין חיוב של סעודה ג' ע"פ הקבלה, אם אין אפשרות לעשותה, וכן מבואר במאירי (פסחים יג. ד"ה ולענין מה שצמצמו) מ"מ להלכה כנתבאר מדברי השו"ע שיש חיוב סעודה שלישית], ומ"מ טוב שעם אכילת הפירות ילמד גם דברי תורה. (כה"ח שם סק"ח).

אמירת סדר קרבן פסח

אחר תפילת מנחה, נכון לקרוא ולעסוק בסדר הקרבן קרבן הפסח, (משנ"ב ס' תע"א סק"ב). ולאחר מכן רבים נוהגים לקרוא אגרת רבי שמשון מאיסטרופל. ומותר אף לאומרו בשבת, כיון שהוא טופס ברכות קבוע. (וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות בקשות בשבת, וכן השיב לי הגרא"צ הכהן שליט"א) [ויש מחמירים שלא לומר התחינות משום איסור בקשות בשבת. הוראת הג"ר אליהו שלזינגר שליט"א במח"ס שו"ת שואלין ודורשיין].

דיני איסור הכנה מיום טוב לשבת

איסור מכין מיו"ט לשבת – אסור לעשות מלאכות משבת ליו"ט. (שו"ע סי' תקג ס"א).

איסור מכין בדבר שאינו מלאכה ורק איסור טירחא – נחלקו הפוסקים האם יש איסור הכנה בדבר שאינו מלאכה, בני ספרד ויש מבני אשכנז: נהגו שאין בו איסור הכנה, (עי' חזו"ע שבת ח"ב עמ' תמו ובפסח עמ' רסח, וש"ת אבן ישראל ח"ח סימן לב, ובשו"ת שבט הקהתי ח"א סימן קנח ובילקו"י יו"ט עמ' רנח) **ורבים מבני אשכנז:** מחמירים שאף דבר שאינו מלאכה יש בו איסור מלאכה. (משנ"ב שם סק"א).

אך בהכנה קלה שאינה מלאכה לכו"ע אם אין לו אפשרות אחרת אין איסור הכנה, אך יעשה כן מבעוד יום, באופן שיכול להשתמש בזה. (עי' חיי אדם כלל קנ"ג סעיף ו', והו"ד במשנ"ב סו"ס תרס"ז, ובשער הציון שם, ובשש"כ פ"י סי'). וכדלהלן.

הוצאת מאכלים מהמקפיא או הכנסת שתיה לקירור – לבני ספרד: מותר להוציא מהמקפיא בשבת אוכל קפוא בשביל שיהיה מוכן לאכילה או לחימום מיד במוצאי שבת, כיון שכוונתו שיוכל לשבת אחרי התפילה לסעודת יו"ט ולא יצטרך להמתין זמן רב ולהתבטל מעונג יו"ט, ולכן מותר להכניס שתיה למקרר כדי שתהיה השתיה קרה לצורך סעודת הלילה. אך מ"מ במצות מצווה של ליל הסדר, כיון שדינם כמוקצה מחמת גופו, ומקפיד עליהם, אסור להוציאם מהמקפיא בשבת, אף מבעוד יום, ומ"מ יכול להוציאם בשעת הדחק 13 וחצי דקות לאחר השקיעה. (עי' ילו"י ער"פ שח"ב עמ' ריא). **ולבני אשכנז:** רבים מחמירים אף בזה, ורק במקום הצורך מותר מבעוד יום. (ע"פ הח"א ומשנ"ב שם). אך רבים מתירים בזה כיון שאין זה נחשב להכנה כיון

שאין בו טירחא. (הגר"ש אלישיב זצ"ל והו"ד בשו"ת וישמע משה ח"ה עמ' קלג, והגרשז"א ועוד, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות יו"ט). ואף המחמירים בשעת הדחק מבעוד יום גדול, אפשר להקל שאין בזה איסור הכנה. [אך לכו"ע לכתחילה אסור להוציא בשבת מהמקפיא בשר קפוא או עופות קפואים לא מבושלים כיון שיש בזה איסור מוקצה, ומ"מ בשעת הצורך אפשר להקל אף להוציא דגים/עופות/בשר קפוא, כיון שיש אנשים שאוכלים אותם חיים, וחזי לאומצא (עי' שו"ע או"ח סי' ש"ח סכ"ט, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות מוקצה)].

אופנים שאין איסור הכנה

(א). אם הוא מבעוד יום שיכול להיות שישתמש בכלים, אף לאחר הסעודה כגון כוסות. (שו"ע סי' שכ"ג ס"ו).

(ב). במקום צער, כגון שלא רוצה שיהיה זבובים בכיור ומפריע לו, רבים מקילים בשטיפת כלים. ורבים מבני אשכנז מחמירים בזה.

(ג). בהליכה אין איסור הכנה. כגון ללכת לבית הוריו או חמיו לצורך הלילה. [אך יש להזהר שלא לקחת דברים רק לצורך הלילה או תלית וכדו', אבל אם לוקח בגדי ילדים קטנים שאין הדרך שמלכלכים יש להחמיר]. (עי' עירובין לט. ובתהילה לדוד סי' שכ"א סק"ו).

(ד). בדיבור [בלבד] אין איסור הכנה, ולכן מותר להכין את קריאת התורה וכדו'. (עי' שו"ע סי' ש"ז ס"ז וס"ח).

(ה). בדבר שנהנה ממנו בשבת כגון רחיצה או החלפת בגדים, [כגון שהזיע במשך היום ומחליף חולצה ושאר בגדים, אע"פ שכוונתו לצורך הלילה, אך מ"מ לא יאחר את הלבישה סמוך לערב. (עי' כה"ח סי' תקכ"ט סק"ג ומקור חיים סי' תקג ובשולחן שלמה סי' תקכ"ט ס"א)], וכן סידור הבית והשולחן, וכן טאטוא הבית (עי' שו"ת מהרש"ג ח"א סי' סא) מותר אף אם כוונתו לנקיון, [כיון שנהנה עכשיו, ועושה כן מחמת חשש איסור חמץ].

(ו). במקום הפסד, כגון החזרת מוצרים למקרר. (הסכמת הפוסקים).

(ז). במקום שזה הדרך, כגון שסוגר את הדלת ומטלטל את המפתח הבית אין איסור. (עי' אורחות שבת פכ"ב הערה רעה, ובהליכות אבן ישראל עמ' רסז, התיר שמא יחזור לביתו).

דוגמאות לאיסור הכנה המצויים

לבישת בגדי יו"ט

אסור ללבוש בגדי יו"ט קרוב ליו"ט, משום מכין משבת ליו"ט. אלא א"כ לובשם מבעוד יום. (כה"ח סי' תקכ"ט סק"ג). ומ"מ כשער"פ חל בשבת אם מחליף בגדים נקיים או חדשים, מחמת איסור חמץ, אין בזה איסור הכנה (עי' בא"ח פרשת צו ער"פ שח"ב ה"ד, והגרע"פ). [ויש שנהגו ללבוש בגדי יו"ט מערב שבת, (חק לישראל, וועלץ סני"ב) כדי שלא יהיה זלזול ופגיעה בשבת (הגר"ח"ק)].

טבילה במקווה

טבילה במקווה לכבוד יו"ט מותרת מבעוד יום, ואין בזה איסור הכנה כיון שעצם הקדושה והטהרה הוא כבר מקבל בשבת. (ספר מאור השבת ח"ב מכתב כה אות ג' בשם הגרשז"א) [ויש שנהגו להחמיר בזה. (קה"י והו"ד באורחות רבינו ח"ב עמ' קט, ובשו"ת קנה בושם ח"ג סי' כד)].

ובזמן המקדש הייתה חייבת קרבן חטאת בשגגת כרת ונכשלה גם באיסור ברכה לבטלה וצריכה לחזור ולהדליק בברכה בליל יו"ט.

לכבות את אור החשמל מערב שבת – ראוי לכבות את החשמל בשעון שבת כדי שיוכלו להדליק נרות יו"ט. (נתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות יו"ט), אך המנהג לא כן.

הכנת הנרות ליו"ט – בליל יו"ט כדי להדליק את הנרות כדי משום איסור מוקצה, יפנה את הפתיל ע"י כפית או מזלג. (עי' אורח דוד בהר"ן סי' רכ"ב, ובשערי יוסף יו"ט מש"כ בזה).

הרכבת הפתיל צף – לבני ספרד: מותר להרכיב את הפתיל צף ביום טוב [ואין בזה איסור משום מתקן מנא] אך אינו לכתחילה, משום חשש מתקן מנא, וגם שלא ברור שיש בו צורך יו"ט כיון שבזמנינו יש אור החשמל, ובני אשכנז: מחמירים בזה. (נתב' בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט).

זמן ההדלקה – יש להדליק את הנרות לפני הקידוש ולא לאחר הקידוש, כיון שלכתחילה יש לעשות את הקידוש לאור הנרות, ונהגו שהאשה מדליקה את הנרות סמוך לקידוש. (נתב' בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט).

ברכת שהחיינו – יש נוהגים שהאשה מברכת להדליק נר של יו"ט, אך בני ספרד לא נוהגים לברך שהחיינו, ואף בני אשכנז מי שאין בידה מנהג לברך שהחיינו לא תברך שהחיינו, אלא תצא יד"ח בקידוש, ואיש אינו מברך שהחיינו וכנ"ל. [ומ"מ אם בירכה שהחיינו יכולה לענות אמן בקידוש בליל פסח לכו"ע, ואין בזה הפסק כיון שברכת שהחיינו באה גם על מצות מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים (עי' שו"ת שבט הלו"ח סי' סא)].

מקום הדלקת נרות בליל יו"ט למתארחים – המתארחים בליל הסדר אצל ההורים, ידליקו נרות יו"ט במקום האכילה, ולא במקום השינה, [א', כיון שיש חשש שמא יכבו הנרות, וחוזרים מאוחר בלילה, ב' ביו"ט דעת רוב הפוסקים שאין תקנה של שלא יכשל בעץ ואבן, כיון שיכול לקחת את הנר ביד]. (נתבאר בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט).

דיני יקנה"ז

במוצאי שבת [שהוא ליל יו"ט - ליל הסדר], **אומרים יקנה"ז** יין קידוש נר הבדלה זמן, כלומר בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, בורא מאורי האש, המבדיל בין קודש לקדש, וברכת שהחיינו. (שו"ע סי' תע"ג ס"א). [ואין מברכים על הבשמים כיון שהנפש מתיישבת ע"י המאכלים של יו"ט. (תוס' ביצה דף לג ע"ב ד"ה כי הוינו, ומשנ"ב סי' תע"ג סק"ג, וכה"ח שם סקי"ח), ואם בירך בטעות על הבשמים, מותר לשתות מהיין ואינו הפסק. (כן הו"ד הגרש"א בשש"כ פרק סב סוף ס"א, ע"ש)].

גדר דין יקנה"ז והנפק"מ לדינא

דין יקנה"ז הוא דין קידוש, ולא דין הבדלה, [כמבואר בתוס' בפסחים (דף קו ע"ב ד"ה מקדש) ובשו"ע (סי' רצ"ו ס"ב) שאפשר לעשות יקנה"ז על הפת כדין קידוש אע"פ שאין מבדילים על הפת, ומבואר שהוא דין קידוש].

א. יקנה"ז אפשר לעשותו על פת כדין קידוש, אך למעשה טוב לעשותו על שכר (עי' שו"ע ורמ"א סי' רצ"ו ס"ב ובמשנ"ב שם סקט"ו). אך בליל הסדר שצריך לשתות ד' כוסות, א"א לעשותו על שכר, [רק בשעת הדחק על חמר מדינה, ומ"מ נפק"מ במי ששכח ולא הבדיל, ושתה כבר ד' כוסות, ואכמ"ל].

ללכת לישן שיהיה לו כוח ליל הסדר

אסור לומר שהולך לישן כדי שיהיה לו כוח להשאר ער בליל הסדר ולספר ביציאת מצרים, ואף שהוא לדבר מצוה, (ספר חסידים סימן רס"ו ומשנ"ב סי' ר"צ סק"ד) אך מ"מ אם הולך לישן בלא אמירה, אף שכוונתו שיהיה לו כוח, מותר. (ע"פ המשנ"ב שם ובשער הציון שם סק"ב, ובבא"ח פרשת צו דיני ער"פ שחל בשבת ה"ז כתב "וצריך כל אדם לישן ביום שבת זו אחר סעודת שחרית כדי שיוכל להיות ניעור היטב בלילה, וה"ה הנשים והקטנים יזהרו בכך". עכ"ל, וע"ע בספר הו"ח שכיון שאינו מלאכה אלא מצוה).

סידור השולחן לליל הסדר

אף שיש מצוה לסדר שולחן הסדר מבעוד יום (שו"ע סי' תע"ב ס"א) אסור לסדר את השולחן לליל הסדר מבעוד יום, משום מכין משבת ליו"ט. ורק בלילה. [ומותר רק מצאת הכוכבים ככל דיני הכנה]. [ויש נוהגים לסדר את השולחן בערב שבת, לקיים הדין הנ"ל, (שו"ת מהר"י וייל סי' קצ"ג) ואוכלים במקום אחר סעודת שבת וכנ"ל]. ובשעת הדחק לבני ספרד: יש להקל בבין השמשות. (נתב' בשערי יוסף הל' יו"ט).

זמן ההיתר להכין מיו"ט לשבת

מותר להכין ביום טוב מצאת הכוכבים. [אך אין צריך להמתין לזמן ר"ת] אבל בבין השמשות אין להכין. (ביה"ל שם ד"ה ביום, וכן הסכמת הפוסקים).

לקיחת מחזור לבית הכנסת

אסור לקחת את המחזור לפני צאת הכוכבים [אף במקום שיש עירוב, לנוהגים היתר] לבית הכנסת משום איסור הכנה, אך אם מביא את המחזור לבית הכנסת, ולומד בו [כגון שמכין פירושים להגדה] אין בו איסור הכנה.

איסור הכנה על ידי גוי

אף דברים שחז"ל אסרוהו לעשות משום הכנה משבת ליו"ט, אסור אף לומר לגוי לעשותו, אך במקום מצוה או צורך גדול או חולי מותר. (עי' שו"ע סי' שכ"ח סי"ז ורמ"א סו"ס רע"ז, ומשנ"ב סי' ש"ט סק"ב, ובסי' תנ"ט סקל"ח ובספר הליכות שבת, יז"י, ח"א אמירה לגוי פ"ט סנ"ח).

אמירת ברוך המבדיל קודם עשיית מלאכה

אשה שעושה הכנות בצאת הכוכבים, תאמר ברוך המבדיל בין קודש לקודש בלא שם ומלכות ותעשה הכנות, אך אם מתפללת ערבית אינה צריכה לומר כן, כיון שאומרים ותודיעינו. (משנ"ב סי' רצ"ט סקל"ו).

עשיית מלאכות דאורייתא קודם ר"ת

אף שיו"ט חל במוצאי שבת, הנוהגים כדעת ר"ת מותרים בעשיית מלאכות מדרבנן, אך בעשיית מלאכות מדאורייתא אסורות, ולכן צריכים להזהר שלא להעביר מאש לאש לפני כן להדלקת נרות וכיו"ב, וכן שלא לשים מרק או דברים לחים על הפלטה שיש בו בישול בשבת איסור דאורייתא, ואם יש בזה צורך יאמרו לקטן או לגוי שיעשו כן.

דיני הדלקת נרות בליל פסח

זהירות שלא להדליק מבעוד יום - יש להזהר שלא להדליק מבעוד יום, וכן יש ליזהר שלא להתעסק בהכנת הנרות, רק לאחר צאת הכוכבים, משום איסור מכין משבת לחול. (עי' שו"ת שבט הלו"ח חלק יא סימן סח שנשאל באשה שנכשלה בזה והדליקת נרות יו"ט מבעוד יום שעדיין שבת, והשיב שאין בהדלקתה כלום

כוונה באכילת סעודת ליל הסדר

בסעודת ליל הסדר אין צריך לכוין בשביל סעודת מלוה מלכה, (ע"פ הרמב"ם בפ"ו מהל' חו"מ ה"ב והגרח"ק בדרך שיחה עמ' רעא ובקונ' שלמי אליזער עמ' יח בשם הגרשז"א). ויש שנהגו להוסיף משהו. (הגר"ח פלאגי בהגדת חיים לראש שו"ע אות א').

דיני רחיצה ביום טוב

[נתבאר בהרחבה בשערי יוסף הלכות יו"ט]

חימום מים לצורך רחיצה

אסור לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת אדם, כיון שאינו נחשב שווה לכל נפש, (שו"ע סי' תקי"א). אך מותר לחמם מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו. (שם סי"ב). [ויש מתירים אף במקצת גופו ע"י ביה"ל סי' תקי"א ס"ב ד"ה אבל].

חימום מים לצורך חולים וקטנים

לבני ספרד: מותר, ולבני אשכנז: אסור. אך במים שהחמו כבר בהיתר מותרים, ויש בזה עוד פרטים ונתבארו בספר שערי יוסף הלכות יום טוב בהרחבה.

מים שהתחממו לבד ביו"ט

מים שהתחממו בערב יו"ט במקום צורך וצער, **לבני ספרד**: מותר, ולבני אשכנז: אסור.

רחיצה במים שחוממו בערב יו"ט [כגון שנשאר מים חמים מהדוד שמש או הבויולר חשמלי] - **לבני ספרד**: מותר לרחוץ בהם את כל הגוף לכתחילה, ולבני אשכנז: אסור להתרחץ כל גופו ביו"ט אף שהמים התחממו מערב יו"ט, אבל מותר להתרחץ מהם אבר אבר. (שם סי"ב). אך מי שנתלכלך כל גופו או שהזיע הרבה, [כגון בשני ימים טובים, או ברה"ה, או ביו"ט הסמוך לשבת] מותר להתרחץ במים חמים שהוחמו בערב יו"ט בדוד שמש או בבויולר שמכובה, [ומצד שנכנסים מים אחריהם הרי הוא גרמא (שו"ת ארץ צבי סי' קי"ב, ועוד). ולפי"ז אף המים שמגיעים אחריהם אין דינם כנתבשלו ביו"ט כיון שהם גרמא, ולא נעשה מלאכה, (ע"י הל"ע ח"ד עמ' רט) וגם כיון שיכול להשתמש בהם בהיתר. (ע"י חוט שני יו"ט עמ' סב)].

מים שהוחמו ע"י דוד שמש [שאין בו מערכות חשמל] **ביו"ט - לבני ספרד**: מותר לרחוץ בהם, רק בבית, ולא בבית המרחץ. [ומצד שהתחממו ביו"ט עצמו, כיון שלא נעשה שום פעולה ביו"ט, דינם כמים שהוחמו בערב יו"ט]. ויש מחמירים. (וכנ"ל כיון שיש לחוש שנכנסו מים אחריהם). **ולבני אשכנז**: רבים מחמירים, בזה, אך יש מקילים בזה. (הגרשז"א, ועוד). **ולצורך קטנים** - אפשר לכו"ע להקל.

מים שהוחמו ע"י בויולר חשמלי/גז ע"י שעון שבת - לבני ספרד: מותר אף אם הם דולקים ומתחממים ביו"ט, ובמקום שיוודע שאין מערכת חשמלית, אבל אם הוא פועל ע"י חשמל [כגון חיישנים] אסור לפתוח את הברז, כיון שאם משתמש במים נדלק הבויולר החשמלי, [כגון בבתי מלון או מקומות מרכזיים וכדו'] [ואף אם נכנסו מים אחריהם, אין בזה חשש וכתבאר בשערי יוסף הל' יו"ט], ואם מערב בהם מים קרים ומתרחץ במים פושרים וכדלהלן, אפשר להתרחץ אף לכתחילה. **ולבני אשכנז**: אסור.

רחיצה במים פושרים

רחיצה במים פושרים [-חום 32 מעלות, וטוב להחמיר שהוא שיעור חום שהגוף לא נהנה ממנו] **לבני ספרד**: מותר להתרחץ במים פושרים ביום טוב אף באמבטיה שבביתו, אך **לבני אשכנז**: אין להתרחץ ביו"ט אף במים פושרים, אלא א"כ במקום צער וכדלהלן. ומותר לערב מים קרים במים חמים שחוממו בערב החג, וכנ"ל.

ב). **לבני אשכנז**: מי שנוהג לשבת בקידוש ולעמוד בהבדלה, אומר יקנה"ז בשיבה. (ע"י משנ"ב סי' רצ"ו סק"ח וסי' תע"ג סק"ג). אך **מנהג בני ספרד**: לומר את סדר היקנה"ז מעומד. (ע"י כה"ח ס' תע"ג סק"כ).

ג). ביקנה"ז ממלאים את הכוס כמו בקידוש, ואין צריך למלאתו על הכוס על גדותיו כמו שעושים בכל מוצאי שבת לסימן ברכה. (ע"י רמ"א סי' רצ"ו ס"א, ומשנ"ב שם סק"ה, שש"כ פס"ב הערה כו בשם הגרשז"א שכיון שעושים לסימן טוב שביו"ט אסור להרוויח ממון והוי בזיון ליו"ט ע"ש).

ד). בכל יקנה"ז הנשים חייבים לשותות מיקנה"ז, מפני שהוא כוס של קידוש. (שש"כ פרק סב סט"ז). ובשנה זו שהוא ליל הסדר חייבים לשותות משום חיוב ד' כוסות, הנוהגים בליל הסדר שכולם מחזיקים ואומרים את הקידוש עם בעל הבית, יזהרו שגם הנשים יאמרו את היקנה"ז. [ועכ"פ בדיעבד יצאו יד"ח בשומע כעונה].

ה). כיון שהוא דין קידוש ולא הבדלה אין היתר לאכול ולשתות משקים חשובים קודם יקנה"ז כדין הבדלה, וכנ"ל, (ע"י משנ"ב סי' רצ"ט סק"ו).

ו). הנוהגים ע"פ הקבלה להטיף ג' טיפות מים ביין הקידוש של שבת ויו"ט, יעשו כן אף בליל הסדר שחל במוצאי שבת. (שו"ת שמן אפרמסון ח"א ס"ה ובילוי"י שבת א' ח"ד עמ' תשעה).

דיני הברכה על האבוקה

בברכת מאורי האש בהבדלה, אפשר לברך על שני נרות ע"י קירוב השלהבות [כגון בנרונית וכדו'] **לכדי אבוקה**, ויש שחוששים בזה משום כיבוי, ולכן לכתחילה בזמנינו [ומצוי לקנותו] להדליק בנר חד פעמי של אבוקה שדולקת לזמן קצר, [אך אם דולקת לשני דקות בלבד יש לחוש בזה לנר של בטלה] ואם לא כזה נר יקח שתי פתילות מערב שבת ויקלע אותם, יש שנהגו לא להסתכל בציפורניים כבכל מוצ"ש, אך להלכה אין בזה שום איסור.

אמר המבדיל בין קודש לחול

אם טעה בלשונו ואמר המבדיל בין קודש לחול בהבדלה, אם נזכר בתוך כדי דיבור יתקן את עצמו, ואם עבר בתוכ"ד יצא ידי חובת ההבדלה ואין צריך לחזור, (שו"ת אבני יספה ח"ג סי' מט בשם הגריש"א, וחזו"ע פסח עמ' רעב), ויש חוששים שצריך לחזור, (שש"כ ח"ב פס"ב סכ"א) ולכן טוב שישמע מאחר, ואם אין אחר, לא יחזור יד"ח, וסב"ל (נתבאר בשערי יוסף דיני ערב פסח שחל בשבת).

שכה לעשות הבדלה בקידוש

אם שכה לעשות הבדלה בקידוש, אם התחיל סעודת יו"ט, ונזכר באמצע כרפס שלא עשה הבדלה, יברך ברכת מאורי האש וברכת הבדלה, כיון שאסור לאכול קודם הבדלה. ואינו צריך לחזור ולברך שוב הגפן. [גליון רעק"א עהשו"ע סי' תע"ג ושו"ע הרב שם סי' ו' ומשנ"ב שם סק"ה ובחזו"ע פסח עמ' רעב]. **ואם נזכר שלא עשה הבדלה בסוף ברכת אשר גאלנו**, יסיים הברכה, ואח"כ יבדיל, [רק בעל הבית] ואם נזכר כשסיים על הסעודה או בסיום ברכת המזון, יברך ברכת המזון ויבדיל על כוס שלישי. (שו"ת חזו"ע פסח סי' ט"ז ובחזו"ע פסח שם). [ויש בזה עוד אופנים רבים וכתבתו כן רק המצויים]. **ואם נזכר למחרת ביו"ט שלא הבדלה**, יברך הגפן הבדלה ויחתום המבדיל בין קודש ולא יברך ברכת מאורי האש. (ע"י שו"ע סי' רצ"ט ס"ו).

ע"י ספוג וכדו' וישתמש רק בסבון נוזלי, (ויש מחמירים אף לדלל את הסבון נוזלי). [וסבון מוצק, לבני ספרד: מותר במקום הצורך, ולבני אשכנז: אסור].

שימוש בשמפו

לשים שמפו בשער - בני אשכנז: מחמירים מחשש איסור סחיטה, ולבני ספרד: מותר להשתמש בשמפו לחוף את הראש, ואין בזה חשש סחיטה, אך צריך להזהר שלא יסחוט בידי שערות הראש ובפרט שערות הפאות והזקן.

ניגוב הגוף במגבת

ניגוב הגוף במגבת - לבני אשכנז: נהגו להקפיד שלא לנגב את השער שבראש והזקן בחוזק אלא רק להניח את המגבת על השער, (משנ"ב סי' שכ סקנ"ה וסי' שכ"ו סקכ"ד וכ"ה), אבל בשאר הגוף אין בזה חשש. ולבני ספרד: מותר אחרי הרחיצה או הטבילה לנגב את גופו ואת ראשו במגבת, [ואין בזה איסור סחיטה כיון שהיא סחיטה כלאחר יד ולא גזרו בזה בשיער שאין סחיטתו אסורה אלא מדרבנן]. ויש מחמירים. (עי' בא"ח ש"ב פקודי ס"ח).

סירוק השער

סירוק שערות - אסור להסתרק בשבת ויו"ט כיון שפסיק רישא שיתלשו שערות, (שו"ע סי' שג סכ"ז) אך אפשר להשתמש במברשת בב' תנאים, א' עם שערות רכות, באופן שלא נתשלים שערות. ב' לבני אשכנז: צריך שתהיה מיוחדת לשבת משום עובדין דחול, ולבני ספרד: אי"צ שתהיה מיוחדת לשבת, כיון שאינו עושה את המלאכה כמו בחול. (עי' מנחת שבת סי' פז סקי"ז, ובשו"ת אול"צ ב' פמ"ג ג', ונתבאר בארוכה בשיערי יוסף הלכות שבת ח"ד).

דאודרונט - בספריי או גולה מותר להשתמש, אך בג'ל או ספיד אסור להשתמש משום איסור ממרח. (הסכמת הפוסקים).

רחיצה במים קרים

רחיצה במים קרים כל הגוף, מותרת ביו"ט אף לבני אשכנז (עי' רמ"א סי' תקי"א), ונהגו בני אשכנז להחמיר שגם להתרחץ במקלחת בצונן בכלל האיסור, אך במקום צער לכלוך או זיעה מותר להתרחץ.

רחיצה בבית המרחץ ביו"ט

רחיצה במים חמים שחוממו בעיו"ט בבית המרחץ - אף במים שהוחמו בערב יום טוב לא הותר להתרחץ בבית המרחץ, אך מקלחת שבבית אין דינה כמרחץ ומותר להתרחץ בה במים שהוחמו מערב יו"ט, ויש מבני אשכנז שמחמירים בזה, אך במקום צער לכו"ע מותר. [וכדלקמן].

מקלחות בשיבה - אף שהוא כמה מקלחות אחד בסמוך לשני דינו כמקלחת בבית. אך כאמור לעיל יש מבני אשכנז שמחמירים בזה.

רחיצה במקלחת שבמקוה במים קרים - לבני ספרד: מותר להתרחץ במקלחת שבמקוה במים קרים, אך לא במים חמים שהוחמו בערב יו"ט. ולבני אשכנז: מותר רק במקום שמותר לרחוץ בצונן כגון במקום צער מותר.

טבילה במקוה

טבילה במקוה לאנשים, לבני ספרד: מותר לגברים לטבול במקוה ביום טוב אף במים חמים (שם ס"ג). אך צריך להזהר רק לטבול ולצאת, ולא להשאר במקוה להנות מהמים החמים, ולבני אשכנז: לנוהגים שאין טובלים במקוה בשבת, אין טובלים אף ביו"ט, רק לבע"ק, אבל לתוספת קדושה אף שיש אוסרים, ופשט המנהג להתיר לטבול אף לתוספת קדושה.

זהירות מאיסור סחיטה וממרח ברחיצה ביו"ט - המתרחץ ביום טוב צריך להזהר בסחיטה בשעת הרחיצה, ולכן אסור להתרחץ

הגליון נתרם להצלחת רפאל בן רוזי

הרב גבריאל בן רחל

בנימין בן זוהר - רמי בן שמחה

לתרומות והנצחות להדפסת הגליון

להצטרפות לרשימת התפוצה ושאלות בהלכה, והערות:

באימייל: a921434567@gmail.com

058-3233587

[בין השעות 14:00 15:00 ובשעות הערב]

להשגת גליון פסח חלק ב' מודפס

053-3164570

או באימייל: a921434567@gmail.com
ולכל עניני הגליון

בשורה משמחת לעולם התורה

יצא לאור

ספר שערי יוסף פסח

הכמות מצומצמת ניתן להשיג 053-3164570

הסכמת הפוסק הגאון הגדול רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א
במח"ס שו"ת שבט הקהתי וש"ס

אשר ציינתם ר"מ הי"ס ליימ בע"מא על בלתי נש"א מאין צ"ע ה"מ ליימ ס"מ
בפיג' ח"מ על יג"מ ליימ ר"ה (פ"ב)